

Univerzita Karlova v Praze

Diplomová práce:

Vznik a vývoj menšinového školství na okrese
Česká Lípa v letech 1919 – 1938

Autor: Pavlína Burdová
Pedagogika/ kombinované studium
Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc.
Rok podání: 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci - Vznik a vývoj menšinového školství na okrese Česká Lípa v letech 1919-1938 - vypracovala samostatně s využitím pramenů a literatury uvedené v seznamu.

V Novém Oldřichově 6.března 2006

Pavλίna Burdová

Obsah:

	strana
Úvod	3 – 5
1. kapitola: Národnostní, hospodářský a politický vývoj situace na Českolipsku do dvacátých let 20.století a situace ve školství	6 – 11
2. kapitola: Proces vzniku a vývoj českých menšinových škol po roce 1918, zákony, personální a finanční zajištění	12 – 44
3. kapitola: Učitelé a žáci českých státních škol, osnovy a učebnice.	45 – 55
4. kapitola: Ze školních kronik, školní i mimoškolní akce, spolupráce školy a české menšiny v pohraničí.	56 – 62
5. kapitola: Učitelské osobnosti	63 – 69
Závěr	70 – 73
Přílohy	74 – 84
Seznam použitých pramenů a literatury	85 – 86

Úvod

Téma pro svou diplomovou práci jsem si zvolila již během prvního ročníku studia na katedře Pedagogiky Filozofické fakulty UK. Zpracovávala jsem seminární práci na téma učitelské osobnosti prvorepublikového školství na okrese Česká Lípa. Při studiu materiálu v Okresním archivu v České Lípě jsem zjistila, že není zpracován ucelený přehled vzniku českých škol v tomto regionu. Informace byly jen dílčí. Při předběžném zkoumání informačních materiálů jednotlivých obcí a měst jsem téměř nenarazila na informace vztahující se k českému školství před rokem 1945, přestože v archivu jednotlivé informace jsou. V tisku jsem objevila ojedinělé články k případným výročím vzniku českých škol, či otevření nových budov těchto škol během let 1919-1938. Tam, kde vyučování českých škol ve dvacátých a třicátých letech minulého století probíhalo v budovách stávajících německých škol, či soukromých objektech a nové budovy byly stavěny až po roce 1945, jsou informace o jejich činnosti velmi kusé, či žádné.

Vzhledem k složité historii našeho regionu (osídlení německou menšinou, snahy české menšiny o emancipaci po roce 1918, odchod většiny Čechů na podzim 1938, odsun Němců po roce 1945 a následné znovuosídlení Čechy, kteří přišli z různých krajů Československé republiky) jsem pokládala za vhodné shrnout část historie Českolipska a pokusit se připomenout tradici, kterou české školství na okrese má a kterou si zřejmě školství socialistické ani příliš připomínat nechtělo.

Zabývám se územním celkem okresu Česká Lípa v jeho dnešních hranicích. Vzhledem k tomu jsem vypustila ze své práce školy, které spravoval inspektorát českých menšinových škol v České Lípě, ale dnes leží v jiných okresech (i krajích), naopak jsem zahrнула do práce školy ze správy inspektorátu českých menšinových škol v Ústí nad Labem, které dnes do okresu Česká Lípa patří.

Základními materiály pro studium mi byly kroniky a pamětní knihy jednotlivých škol, oběžníky a normálie Inspektorátu českých státních

menšinových škol se sídlem v České Lípě a Ústí nad Labem, výnosy ministerstva školství a národní osvěty fondy jednotlivých škol, články v regionálních denících či místních zpravodajích jednotlivých obcí a měst, statě vlastivědného sborníku Bezděz a publikace vztahující se obecně ke školství v Československé republice v letech 1918-1939. Fondy škol nejsou ucelené. Po uzavření českých státních škol během podzimu 1938 byly nejdůležitější materiály odvezeny do Mladé Boleslavi a Bělé pod Bezdězem, případně Roudnice. Během 2. světové války se dílem ztratily, dílem byly zničeny. Zpět do okresního archivu se vrátilo jen torzo. Kroniky a pamětní knihy se pracovníkům archivu podařily shromáždit teprve v několika posledních letech v rozsahu, který obsahuje archiv dnes.

Práce je zaměřena historicky, metodou zkoumání bylo studium historických materiálů a jejich setřídění, srovnání, zkompletování. Základním hlediskem byl samotný vznik českých státních škol, především mateřských, obecních a měšťanských, vývoj počtu žáků a tříd v jednotlivých školách, personální obsazení a problémy s ním spojené, otázky umístění škol a stavby nových školních budov, finanční zajištění provozu, funkce škol v sociální sféře a jejich vztah k české menšině na okrese a k jejím aktivitám. V neposlední řadě mě zajímaly i výrazné učitelské osobnosti, učitelé jako nositelé české vzdělanosti.

Strukturálně jsem práci rozdělila do pěti samostatných kapitol. První se zabývá historií celého okresu i školství před vznikem Československé republiky, hospodářským a národnostním vývojem a situací těsně před rokem 1918.

Druhá kapitola je věnována vzniku a vývoji českých státních škol, jak v širší rovině zákonného, finančního a personálního zajištění, tak v rovině konkrétních údajů o jednotlivých školách na okrese, o kterých existují záznamy. Vzhledem k tomu, že jsem při studiu materiálů narazila na zmínky o klesajících počtech žáků v letech 1926-28 a v letech 1935-36, chtěla jsem sledováním počtu žáků zjistit, zda se jednalo o obecný

jev, nebo jen místní záležitost jednotlivých obcí, případně příčiny tohoto jevu. V závěru kapitoly se podrobněji věnuji hospodářské stránce činnosti škol a jejich práci na poli sociální pomoci a také zániku škol v roce 1938.

Třetí kapitola je věnována učitelům a jejich žákům, národnostnímu složení v českých státních školách, osnovám a vyučovacím předmětům, agendě škol vztahující se k vyučovacímu procesu.

Čtvrtá kapitola je tvořena zajímavými školními akcemi a mimořádnými situacemi, které se objevují ve velké části materiálů, spoluprací školy a české menšiny v jednotlivých místech.

Pátou kapitolu věnuji učitelům, kteří mě zaujali svou prací či lidským osudem.

Celá práce si klade za cíl provést mapování situace v českolipském českém prvorepublikovém školství a připravit prostor k možnému dalšímu, podrobnějšímu zkoumání.

1. Národnostní, hospodářský a politický vývoj situace na Českolipsku do dvacátých let 20.století a situace ve školství

Celý okres Česká Lípa patřil v historii k oblasti dnes nazývané Sudety. První zmínky o příchodu německy mluvících obyvatel pochází ze 13. a 14. století. Druhou velkou vlnu přistěhovalců zaznamenaly archivy po třicetileté válce, došlo k nárůstu obyvatel z řad německých protestantů a zároveň došlo k rozšíření území obývaného převážně Němci až k Mělníku.

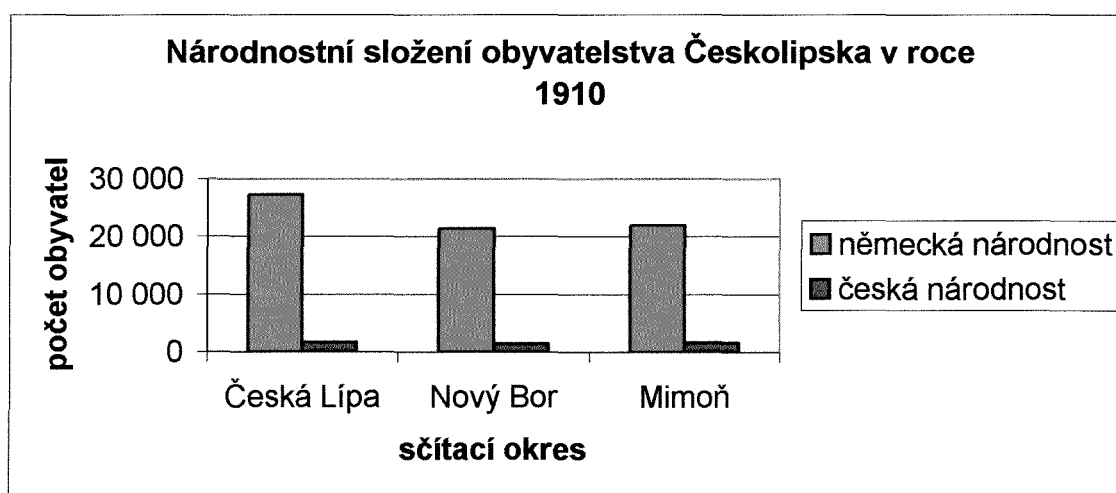
Celé území Českolipska bylo mnohokrát poničeno válkami, mnoho písemností vztahujících se k ranému osidlování bylo zničeno nebo se ztratilo. Dále v okrese proběhly během 19. a 20. století čtyři různé správní reorganizace, docházelo k častému přesídlování obyvatelstva, i z tohoto důvodu jsou fondy archívu neúplné.

V polovině 19. století došlo k ustálení jazykového rozhraní mezi českým a německým obyvatelstvem, jazyková hranice vedla zhruba mezi dnešním vymezením okresů Česká Lípa a Mladá Boleslav, vůči okresu Mělník zasahovala více do vnitrozemí. V tomto období docházelo k přílivu česky mluvících obyvatel na území tradičně osídlené Němci, jasněji se vymezovala identita české menšiny. Ke konci 19. století přišla na velkostatky v Dubské oblasti početná skupiny českých zemědělských dělníků, ti byli ovšem sociálně velmi slabí s poměrně malým národním uvědoměním.

Národnostně uvědomělá česká menšina se skládala především z řemeslníků, dělníků v železničních dílnách a sklářů. Ještě před vznikem Československé republiky byli významnou a ucelenou českou menšinou čeští skláři v Novém Boru, Kamenickém Šenově a okolních vesnicích. Tato skupina byla poměrně silná i po hospodářské stránce, neboť do ní nepatřili pouze sklářští dělníci, ale i majitelé několika skláren. V samotné České Lípě byla česká menšina podporována Čechy z oblasti Bělé pod Bezdězem a Mladé Boleslavi, za jejich podpory vznikaly první národnostní spolky.

Podle sčítání obyvatelstva v roce 1910, kdy byl dnešní okres Česká Lípa rozdělen do tří sčítacích obvodů: Česká Lípa, Nový Bor a Mimoň, bylo národnostní rozložení obyvatel následující:

Obvod	Německá národnost	česká národnost
Česká Lípa	27 259	1 636
Nový Bor	21 367	1 494
Mimoň	21 879	1 675
Celkem	70 505	4 805

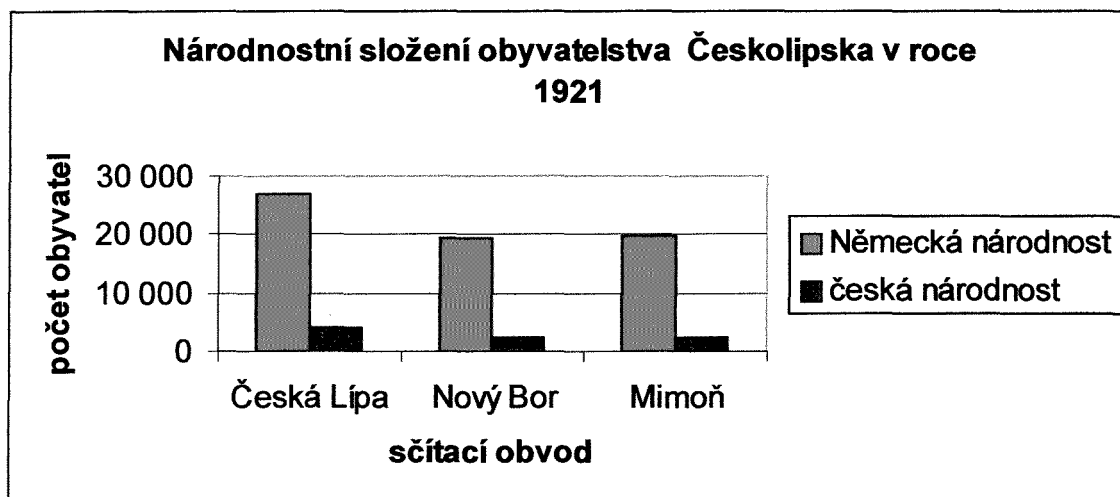

Po vzniku Československé republiky stoupl poměr českého obyvatelstva v oblasti zhruba na 15%. Vznikla například finančně silná skupina českých podnikatelů v oboru turistických služeb v Doksech, kraji svázaném s působením Karla Hynka Máchy.

Sčítání obyvatel z roku 1921 ukázalo vzestup počtu obyvatelstva hlásícího se k české národnosti. Nárůst tvořili ti, kteří dosud svou českou národnost neuváděli, většinou ze sociálních důvodů. V německých podnicích byli totiž za jakékoliv krize přednostně propouštěni Češi. Také se zvýšil počet Čechů o přistěhovalce, ve velké míře to byli státní zaměstnanci například drah, pošty, finančních a důchodových úřadů, zaměstnanci lesních správ a zaměstnanci státních velkostatků.

Výsledky sčítání lidu v roce 1921:

Obvod	německá národnost	česká národnost
Česká Lípa	27 006	4 231
Nový Bor	19 435	2 523
Mimoň	19 761	2 348
Celkem	66 202	9102

Ze sčítání v roce 1930 mám data jen z měst Česká Lípa , Nový Bor a Zákupy, i z nich lze vyčíst stoupající počet obyvatel české národnosti.

město	německá národnost	česká národnost
Česká Lípa	10 851	3 129
Nový Bor	3 140	803
Zákupy	2 145	369

Což znamená 28% Čechů v České Lípě, 25,57% v Novém Boru a 17,2% v Zákupích. V ostatních částech okresu, především se zemědělským zaměřením, zůstal stav zhruba na 15% z roku 1921.

Hospodářství na okrese bylo rozloženo velmi nerovnoměrně, korespondovalo s rozložením obyvatelstva a přírodními podmínkami.

Okres si můžeme rozdělit řekou Ploučnicí na severní a jižní část, oblast samotného okresního města Česká Lípa a potom na regiony kolem významnějších sídel: Dubsko, Doksy, Mimoňsko, Cvikov a Jablonné v Podještědí. Uváděné rozložení hospodářství se vztahuje k začátku 20. století.

Na sever od Ploučnice se nacházela sklářská oblast mezi Novým Borem, Kamenickým Šenovem a Chřibskou, vesnice v oblasti byly převážně industrializované. Významné nebyly jen velké hutě, ale i domácí dílny specializující se na malování a rytí skla, které získalo světovou proslulost. Přestože to je oblast tradičního průmyslu byla často postižena krizemi v odbytu, vliv měly válečné konflikty atd. To se vždy projevilo přednostním propouštěním českých sklářů.

Na jih od Ploučnice se k nevýraznému osídlení vázala hospodářská zaostalost, průmysl se zde nerozvíjel, k obživě sloužilo zemědělství. Pro poměrnou izolovanost jednotlivých hospodářství zde byly i slabé komunikační svazky.

Město Česká Lípa a jeho nejbližší okolí se rozvíjelo především na základě textilního průmyslu a výroby potiskovaného textilu. Ten byl velmi dobře prodejným zbožím. Dále zde byly velké železniční opravny. Do rozvoje a vzhledu České Lípy zasáhlo několik ničivých požárů, ty si vynutily novou výstavbu, proto se dnes město může chlubit několika velmi hodnotnými stavbami např. z období secese.

Okolí města Dubá bylo zemědělskou oblastí rozdělenou mezi několik velkostatků, byla to bohatší oblast, ovšem životní úroveň zemědělských dělníků byla nízká. Celá oblast byla svou polohou a přírodními podmínkami blízka Mělnicku. Hlavním obchodním artiklem byl chmel. V okolí vsi Holan bylo rozvinuté rybníční hospodářství.

Doksy a jejich okolí byly tradiční oblastí lesního a rybníčního hospodářství, teprve ve dvacátých letech 20. století zde dochází k rozvoji turistiky vázané na romantickou zříceninu hradu Bezděz a Máchovo

jezero. Spolu s oblastí Stráže pod Ralskem a Hamru tvořily Doksy pásmo tzv. „Severočeské Riviéry“.

Pásmo mezi Doksy, Mimoní a Stráží pod Ralskem bylo chudé, hospodářsky zaostalé.

Cvikov a Jablonné v Podještědí byly oblastmi místně významného textilního průmyslu, byl to však spíše chudší kout okresu.

Politicky byl okres zcela v rukou německy mluvící většiny. Do roku 1918 nebyla v okrese povolena ani jedna škola s českým vyučovacím jazykem, ačkoliv o jejich povolení zástupci české menšiny opakovaně žádali městské a obecní rady. V severočeském území nejsou žádné doklady ani o českých školách řádových či matičních, tj. zřizovaných Ústřední maticí školskou. Žáci českého původu chodili jednoznačně do německých škol.

Od roku 1869 byl okres Česká Lípa rozdělen na 5 školních okresů. Tento stav se zachoval až do okupace. Do současného okresu Česká Lípa patří i několik obcí z bývalých školních okresů Litoměřice a Děčín, uvádím je proto do celkového počtu německých škol na Českolipsku před vznikem Československé republiky.

Počet škol s německým vyučovacím jazykem:

škol.okres	Česká Lípa	Jablonné v P.	Dubá	Litoměřice	Děčín
počet škol	77	26	36	5	4

Po vzniku Československé republiky zůstala celá síť německých škol v okrese téměř beze změny a bez zásahů do personálního obsazení. Němečtí učitelé nevzali ovšem vznik republiky na vědomí a účastnili se akcí na zřízení německé provincie Deutschböhmen dokud jim nebyla mírovou smlouvou z roku 1919 tato naděje odejmuta. Ponechání stávajících německých učitelů mělo však později vliv na vzrůstající šovinismus mezi německy mluvícím obyvatelstvem a pozdější příklon

k fašismu. Celkově zůstalo na okrese Česká Lípa po roce 1918 71 obecných a 6 měšťanských škol s 180 třídami s vyučovacím jazykem německým. V rámci celé Československé republiky byla Němců zhruba 1/3, tj. asi 3 miliony. Zákon č. 122/20 Sb. z 29. února 1920 jim zajišťoval všechna základní lidská práva, to znamená i práva jazyková. § 4 tohoto zákona zajišťoval ve všech školách zřízených pro příslušníky národních menšin vyučování jejich jazykem a zároveň i spravování kulturních institucí menšin v jejich jazyce. Za klad německých škol lze považovat mimořádnou péči o tělovýchovu a velký důraz na regionální vlastivědu. V autentickém srovnání žákyně ze smíšené česko-německé rodiny, kdy hodnotila úroveň německé i české školy, vyplývá, že se jí více líbilo ve škole české, protože např. výuka dějepisu na německé škole se soustřeďovala jen na dějiny německy mluvících zemí a opomíjela dějiny Čech i Evropy, český dějepis jí přinesl daleko širší poznání o dějinách v celé zemi, Evropě i světě. Daleko lepší podle ní byla i výuka kreslení a přírodopisu. Dostalo se jí také dostatečné jazykové přípravy v českém jazyce při přechodu z německé do české školy a nesetkala se s negativním přijetím ani ze strany vyučujících, ani od spolužáků.

2. Proces vzniku a vývoj českých menšinových škol po roce 1918, zákony, personální a finanční zajištění.

Tuto kapitolu začínám citátem, který dokládá silnou touhu české menšiny na Českolipsku po české škole:

„Teprve v tento den vzkříšení odvážili se naši legionáři severu vztyčiti své utýrané hlavy. A nesmí jim historie zapomenout, že první volání ve vlastním státě nebylo po chlebě, nýbrž po české škole...“

Jan Žák, školní kronika České obecné menšinové školy
v Oldřichově, 1920

Program českého učitelstva z roku 1903 formulovaný Ústředním spolkem jednot učitelských v Čechách, k němuž se hlásili i účastníci prvního učitelského sjezdu v Československé republice v roce 1920, stanovoval zásady práce na jednotlivých typech škol.

Mateřské školy a opatrovny měly za úkol hlavně rozvoj tělesný - používáním vhodných her hlavně v přírodě, rozvoj smyslů nazíráním na předměty skutečné. Neměly používat metod školských. Obecné školy měly vést žáky k lásce k vlasti, rozvíjet vědomosti a zručnosti potřebné k životu, vzdělání mělo být všestranné a vyrovnané, mělo zaměstnávat „rozum i jazyk i ruku“. Školy měšťanské měly stupňovat vzdělávání na školách obecných, být zaměřeny k výrobním a obchodním potřebám, připravovat na školy střední. Školy pokračovací pro mládež ve věku 14 - 18 let měly rozvíjet dovednosti praktického rázu.

Základní podmínkou pro rozvoj všech regionů v nově vzniklém státě mělo být zavedení župního zřízení, mělo se stát reformou správního řízení. Novou organizaci školské správy řešil pak zákon z 9.dubna 1920, župní zřízení nevstoupilo v platnost.

Zákon č.189 z 3. dubna 1919, O školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích, stanovil postup při zřizování nových národních škol a povoloval zřizovat obecné menšinové školy v obci, kde je alespoň 40 českých dětí, umožňoval však vznik škol i pod zákonný počet žáků, tj. 40 dětí, podle tříletého průměru na jednotřídku.

Měšťanské (občanské) školy povoloval zákon pak tam, kde bylo v obecních školách alespoň 400 dětí ze spádové školní obce.

Tento zákon byl vydán na návrh místopředsedy zemské školní rady dr. Jindřicha Metelky a byl později běžně nazýván Metelkovým zákonem. Zřizování a rušení škol pak bylo v kompetenci zemské školní rady. V některých kronikách se uvádí povolení – výnos zemského správního výboru a ve třicátých letech je u nově vznikajících škol, především měšťanských, uváděno jako povolující orgán ministerstvo školství a národní osvěty. Ministerstvu školství tento zákon vyhradil rozhodovat, kdo ponese náklady a převezme dozor nad těmito školami.

V praxi povolení české školy probíhalo následovně: z iniciativy rodičů nebo menšinových spolků se provedl předběžný soupis dětí české národnosti nebo dětí ze smíšených rodin, které chtěly navštěvovat českou školu. Podepsaný seznam se spolu se žádostí odeslal prostřednictvím okresní politické správy (nebo její expozitury) zemské školní radě. Žádostí během prvních let nové republiky bylo zřejmě mnoho. Velmi často se v kronikách objevují problémy s prodlevou povolení. V mnoha případech pomohla až osobní intervence zástupců české menšiny v Praze. Po kladném vyřízení žádosti výnosem následovalo komisionální prošetření v místě, řešilo se umístění školy a v poslední řadě se pak řešila otázka personální.

Obce s německou většinou, tedy na našem okrese všechny, se zřizování českých škol bránily. Zastupitelstva se vyjadřovala o snaze založit českou školu jako o českém teroru. Okresní a městské samosprávy braly na vědomí vznikající české školy jen pod silným tlakem státu a veřejnosti. Protože obce nechtěly platit náklady na vznikající české školy, převzal věcné, a později i osobní náklady, na sebe československý stát.

Od 1. ledna 1921 vstoupilo v platnost Ustanovení o menšinových školách, ty byly vyňaty z působnosti místních školních rad a podřízeny přímo ministerstvu školství a vyučování, později ministerstvu školství a

národní osvěty (MŠANO). Jím nadále byly zřizovány školy podle národnosti. Menšinové školy byly vyňaty z kompetence inspektora pro školní okres a dostaly inspektory vlastní. Vládní nařízení z 21. dubna 1921 řešilo změny ve stanovení školních okresů. Čechy jich měly 71, Morava a Slezsko 40.

Pro menšinové školy byly stanoveny samostatné školní okresy, které zahrnovaly většinou několik politických a soudních okresů. V Čechách jich bylo 21. Jak už jsem zmínila menšinové školy financoval československý stát.

V prvních letech republiky patřily školy v dnešním území Českolipska pod dva inspektoráty. Dokumenty uvádějí oficiální název okresní školní inspektor zemských škol národních, v některých se uvádí inspektorát českých menšinových škol. Část českolipských škol patřila k inspektorátu v Litoměřicích, pro okresy: Děčín, Dubá, Litoměřice, Šluknov, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf a Rumburk. Další část pak pod inspektorát v Liberci pro okresy: Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí (Německé Jablonné), Liberec, Česká Lípa, Trutnov a Vrchlabí. Toto uspořádání je dáno výnosem zemské školní rady ze dne 8. června 1920.

V roce 1926 byl zřízen Inspektorát českých státních škol se sídlem v České Lípě pro politické okresy Česká Lípa, Jablonné v Podještědí, Rumburk, Šluknov, Varnsdorf a soudní okresy Dubá a Mnichovo Hradiště. Inspektorát byl zřízen výnosem ministerstva školství a národní osvěty č.j. 72685 ze dne 7. července 1926. Prvním inspektorem se stal Josef Maštálko, který již v dřívějších letech prováděl některé organizační záležitosti při vzniku českým menšinových škol na okrese.

Vývoj počtu obecných a měšťanských škol 1925-1934 inspektorátu menšinových škol v České Lípě

rok	počet škol	počet žáků
1925	59	2 378
1926	59	2 428
1928	46	1 635
1929	68	2 222
1931	68	2 408
1933	68	2 853
1934	70	3 169

V roce 1927 od 1.srpna byl zřízen obvod menšinového inspektorátu v Ústí nad Labem pro politické okresy Ústí nad Labem, Děčín a soudní okres Česká Kamenice, z dnešního území okresu Česká Lípa sem spadaly obce Horní a Dolní Prysk, Prácheň, Oldřichov, Mistrovice a město Kamenický Šenov. Celkově z českolipského inspektorátu ubylo 13 škol, ostatní však leží již na území okresu Děčín.

V roce 1935 spravoval Inspektorát v České Lípě 64 českých obecných škol s 94 třídami a 8 škol měšťanských s 34 třídami, Ústí nad Labem 29 obecných škol s 84 třídami a 5 měšťanských škol s 33 třídami. V letech 1936-1938 to pak bylo celkem na Českolipsku 73 škol.

Od roku 1935 začal platit nový zákon o újezdních školách měšťanských. České menšinové školy začaly vznikat bezprostředně po vzniku republiky za velké podpory ryze českého vnitrozemí, v případě Českolipska za podpory obyvatel okresu Mladá Boleslav a za finanční podpory bohatších příslušníků české menšiny v okrese. Tradičními příznivci české školy byli například majitelé velkých českých skláren na Novoborsku: bratři Pálové z Nového Boru, bratři Jílkové z Kamenického Šenova a H.Rückel ze Skalice u České Lípy. Štědří byli také mecenáši školy v Doksech, zde byla zřízena nadace Zdeňky Synkové, zakladatelky

Sdružení paní a dívek Československých, z jejího finančního fondu byla tato škola podporována až do roku 1938.

Častými dárci byly i menšinové spolky například Česká beseda a ve velké míře také Národní Jednota Severočeská. Do vzniku především mateřských škol se zapojila i Ústřední matice školská, založena takto byla například mateřská škola v Zahrádkách a Doksech.

Školám byl v začátcích půjčován nezbytně nutný nábytek dílem ze škol německých, ale hlavně ze škol ve vnitrozemí. Velmi často to byla škola v Bělé pod Bezdězem, kde jako odborný učitel pracoval Josef Maštálko, známý menšinový pracovník a později první a dlouholetý inspektor českolipského inspektorátu. Školám vznikajícím až v průběhu dvacátých let pak často vypomohly již fungující české školy v jejich okolí. Nově zřízeným školám pak byla v průběhu prvního roku poskytnuta tzv. dotace zařizovací, z ní byl pořízen nábytek, učebnice, sešity a většinou první knihy do školní žákovské a učitelské knihovny. Školy již fungující pak dostávaly každý rok z ministerstva školství a národní osvěty dotaci na učební pomůcky, která se pohybovala na okrese v rozmezí 270 – 1 700 korun československých. Dotaci přerozděloval inspektorát. V průběhu let dostávaly školy zařizovací dotace na každou nově povolenou třídu.

Dalším výrazným problémem při vzniku českých škol byl nedostatek budov. Pro potřeby vznikajících českých menšinových škol bylo možné zabrat komisionálním prošetřením budovy nebo jen místnosti v majetku obcí řízených německým zastupitelstvem. Místnosti sloužily jednak výuce, ale i ubytování učitelů. Vyvlastňovat bylo možné i pozemky pro stavbu nových školních budov, což ale v okamžiku vzniku republiky bylo spíše přání. Na našem okrese vznikaly nové školní budovy pro české školy spíše až ke konci dvacátých let a během let třicátých.

Během záboru místností ze správy místních německých zastupitelstev docházelo také k některým problémům. Například ve vesnici Vrchbělá se mělo začít vyučovat v jedné místnosti německé školy, ale 1.září se ztratily zastupitelstvu klíče. Vzhledem k tomu, že místní Češi nechtěli

vniknou do budovy násilím, pronajala se jiná budova. Ta byla naprosto nevhodná (tma, zima, hmyz). Na četná upozornění rodičů a učitele byla místnost v německé škole otevřena za asistence četníka a úředníka politické správy na příkaz ministerstva školství, stalo se tak po čtyřech měsících, kdy zastupitelstvo marně hledalo ztracený klíč.

Nejčastějším místem vyučování v českých školách byly místnosti vyčleněné v budovách německých škol (platil se pronájem), ale byly pronajímány i budovy hospodářské, většinou z nabídky místních majitelů např. velkostatků nebo českých živnostníků – Dubá, Zahradky, Mimoň, Stráž pod Ralskem a další. V Zákupích to pak byly místnosti zámku, který převzal po Habsburcích do správy československý stát.

V okamžiku vzniku škol nastal ale ještě další problém, než byl jen odpor německé menšiny a nedostatek financí a budov. Učitelé z vnitrozemí nejevili velký zájem o tento drsný kout pohraničí. Proto byli učitelé, hlavně mladí, překládáni do pohraničí Zemskou školní radou. To se vždy nejevilo jako ideální řešení. Například do oldřichovské školy nastoupila až třetí ze jmenovaných učitelek, dvě první se vůbec nedostavily. Obdobné problémy měla také česká škola v Jablonném v Podještědí, tam bylo přikázáno během prvních dvou let fungování školy sedm učitelů, z nich dva vůbec nenastoupili. Podobné problémy měly i ostatní vznikající školy.

„Věc vysvětlitelná při tehdejší nedostatku českých učitelů a velmi neblaze působili zprávy o přepadávání a ztýrání českých dětí a učitelů...“

Jan Žák, školní kronika České
obecné menšinové školy v Oldřichově, 1920

Abych však nekřivdila celému učitelstvu, byla také řada takových, kteří do pohraničí přišli dobrovolně a s velkým zápalem. Byl to i citovaný Jan Žák.

V žádném materiálu jsem na našem okrese nezaznamenala výrazné konflikty mezi českou menšinou a německým obyvatelstvem. Objevily se spíše překážky úředního charakteru, drobné naschvály ze strany

obecních zastupitelstev, ale fyzické napadení jsem nezaznamenala. V nejedné školní kronice se objevilo hodnocení vzájemných vztahů jako klidné, konzervativní, korektní. Vzájemné soupeření se objevovalo především v okamžiku zápisu žáků do českých menšinových škol, obě strany soupeřily o děti z národnostně smíšených manželství. V Jablonném v Podještědí místní Němci během zápisu do české obecné školy bránili průchodu rodičů s dětmi, byli rozestavěni po městě a snažili se jak domluvou, tak výhrůžkami, zabránit průběhu zápisu. Do celé situace se vložili členové místní České besedy a ti doprovodili rodiče s dětmi k zápisu, celý incident se obešel bez fyzického násilí. Ve Cvikově došlo k ničení vývěsních štítů českých živnostníků, podle kroniky to byla reakce místních Němců na vznik české školy.

Další výraznější zmínky o sporech mezi českým a německým obyvatelstvem jsem nenašla. Jedním z vysvětlení může být, podle Josefa Maštálka, to, že příslušníci české menšiny byli spíše chudí, pro místní Němce tedy nepředstavovali větší konkurenci. Během dalších let nedocházelo k výraznému hospodářskému růstu u českého obyvatelstva. Pokrok se soustředil spíše do oblasti vzdělávání a kultury. Čechům patřilo pouze 5% průmyslových objektů, 5% domů a 3% zemědělské půdy na celém Českolipsku. Vzhledem k tomu, že rozvoj českého školství zajišťoval finančně československý stát, nepřinesl vznik nových škol ani zatížení obecních rozpočtů jednotlivých obcí. Češi nebyli ve většině obcí ani výraznými politickými protivníky v místní politice, do obecních a městských rad se prosadili jen tam, kde šli do voleb sjednoceni na nestraničské kandidátce. Bohužel, v mnoha školních kronikách najdeme zápisy o vnitřních sporech české menšiny, to přispívalo k malé politické síle v regionu. Na jiná vysvětlení poměrně klidného vývoje na Českolipsku ve sledovaných letech jsem v materiálech nenašla.

České státní menšinové školy obecné vznikly v těchto obcích českolipského okresu:

Bezděz, Bezdězice, Brniště, Cetenov, Cvikov, Česká Lípa, Doksy, Dubá, Heřmanice, Holany, Houska, Jablonec u Mimoně, Jablonné v Podještědí, Jestřebí, Krompach, Kunratice, Kuřivody, Lemberk, Libchava Horní, Mimoň, Nový Bor, Okna, Palohlavy, Ploužnice, Polevsko, Police Horní, Proseč, Rousínov, Sedliště, Skalice, Sloup v Čechách, Sosnová, Stráž pod Ralskem, Stvolínky, Svébořice, Svor, Tuhaneč, Volfartice, Vrchbělá, Zábrdí, Zahrádky, Zákupy. Další školy v dnešních hranicích okresu, které v roce 1918 patřily k soudnímu okresu Česká Kamenice: Dolní a Horní Prysk, Prácheň, Kamenický Šenov, Nový Oldřichov (tehdy obce Oldřichov a Mistrovice).

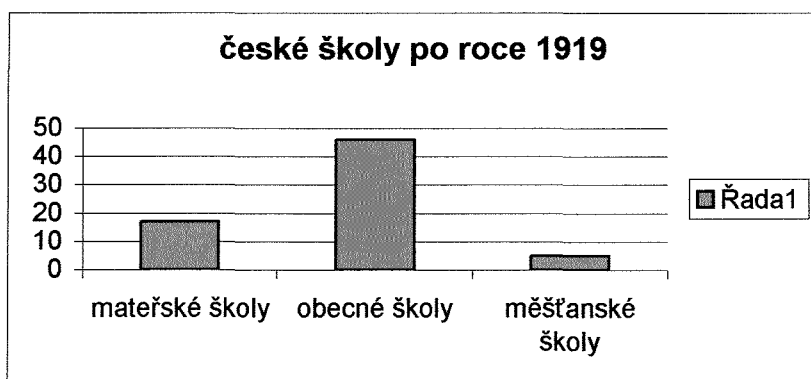
České měšťanské školy vznikly ve Cvikově, České Lípě, Doksech, Mimoně, Novém Boru, Kamenickém Šenově.

Opět uvádím jen obce, které v současné době patří do okresu Česká Lípa.

V obou uvedených seznamech nekoresponduje počet s počtem škol spravovaných inspektorátem v České Lípě, neboť ten měl ve svém obvodu i obce ze současných okresů Liberec a Mělník.

Státní mateřské české školy byly založeny v těchto obcích:

Bezdědice, Bezděz, Cetenov, Cvikov, Česká Lípa, Dubá, Horní Libchava, Horní Police, Jestřebí, Nový Bor, Polevsko, Rousínov, Sosnová, Stráž pod Ralskem, Svébořice, Vrchbělá, Zákupy.

Názvy obecných menšinových škol prošly poměrně složitým vývojem a ani samotné zápisy z jednotlivých dokumentů nejsou sjednocené. V letech 1919 – 1921 se používal název „česká zemská škola obecná“. Po 1.lednu 1921, kdy školy přešly z rukou zemské školní rady pod MŠANO, se používal název „česká menšinová škola obecná“, později „česká státní škola obecná“ a nakonec „obecná škola s československým jazykem vyučovacím“.

Vznik a vývoj jednotlivých škol v obcích a městech, o kterých se zachovaly záznamy:

Bezděz:

Česká obecná škola ve vesnici Bezděz vznikla až v roce 1926. Slavnostní zahájení školního roku 1926/27 proběhlo 1. září za účasti 2000 hostů. Zde je nutné podotknout, že obec těžila ze nesmírné popularity hradu Bezděz mezi českým obyvatelstvem, měla mezi ostatními obcemi v okrese specifické postavení, což se odrazilo např. na materiálním vybavení školy.

Škola byla jednotřídní s 23 žáky. Učitelský sbor tvořil učitel a zároveň správce školy, učitelka ženských prací a vyučující římskokatolického náboženství. Zařizovací dotace MŠANO došla již 7. září, škola dostala četné dary na vybavení a pomůcky.

V školním roce 1927/28 byla škola umístěna do nových a opravených místností, větších a světlejších. Nastoupil nový správce školy. O rok později byla zřízena státní mateřská škola pro obce Bezděz a Hlínoviště s jednou pěstounkou. Do roku 1937, kdy končí zápisy v kronice, se ve škole vystřídali ještě další dva správci.

Posledním zápisem je vánoční nadílka v roce 1937, z celého fondu školy se zachovala kronika a pět knih učitelské knihovny.

Bezděz	obecná škola		mateř.šk.
	třídy	počet žáků	počet žáků
26/27	1	23	
27/28	1	17	
28/29	1	22	12
29/30	1	16	14
30/31	1	16	neuvedeno
31/32	1	16	neuvedeno
32/33	1	17	14
33/34	1	19	10
34/35	1	21	12
35/36	1	16	10
36/37	1	17	10

Bezdědice:

Jednotřídní obecná škola vznikla k 4.říjnu 1936 v pronajatých místnostech. Zmínka o jejím vzniku je v kronice školy v Bezdězu.

Brniště:

Jednotřídní česká obecná škola se 7 žáky začala pracovat ve školním roce 1929/30.

Cvikov:

Jednotřídní obecná škola vznikla výnosem MŠANO ze dne 23. září 1922 č.j. 121318/22. Předběžně bylo zapsáno 24 dětí. Vyučovat se však začalo až 29. listopadu 1922, z tohoto důvodu začaly děti především z národnostně smíšených rodin navštěvovat opět školu německou. Do české školy nakonec nastoupilo 13 žáků, k nim ještě přibýlo 22 žáků z ústavu pro nemocné děti (skrofulozní, později tuberkulozní). Žáci téměř neuměli česky, prvním úkolem tedy bylo naučit je používat češtinu. Místnost pro školu byla uvolněna v německé pokračovací škole. V březnu 1923 dostala škola dotaci na nábytek, pomůcky a knihy. Další

školní pomůcky byly zakoupeny z darů, dárci byli např. členové Českého srdce, spolky a kluby z vnitrozemí.

Již ve školním roce 1923/24 byl ustaven Výbor pro postavení české dětské a lidové školy ve Cvikově, byla pořádána první sbírka peněz. Ve Cvikově byl klad v tom, že učitelský sbor byl od začátku poměrně stabilní, především zůstával stejný správce školy a učitel, střídaly se jen učitelky ženských prací.

Školní obvod školy zahrnoval Cvikov a okolní malé obce: Malý Grün, Kunratice, Haffmung, Glasert, Mařenice, Mařeničky, Krompach a Dolní Lichtenvald. 23. září 1931 byla při škole zřízena státní mateřská škola s jednou pěstounkou, umístěna byla v jiné budově.

Ve školním roce 1933/34 byla povolena druhá zatímní třída. Umístěna byla též v německé pokračovací škole. Učitelský sbor byl již šestičlenný. V roce 1936/37 dochází k poklesu žáků, rodiny českých železničních zaměstnanců odešly do vnitrozemí pro omezování dopravy na místní lokální dráze. V létě 1936 povolena měšťanská škola, všechny tři typy škol měly jedno vedení. Nové třídy byly umístěny v bytech po vystěhovaných soukromnících.

Dosud stabilní učitelský sbor se rozpadal, docházelo k častému střídání učitelů.

Zápis v kronice končí v září 1938, kroniku zachránil učitel Josef Šámal, odvezl ji a po sedmi letech vrátil zpět do Cvikova. Nové budovy se cvikovské školy nedočkaly především z finančních důvodů.

Cvikov	obecná škola		měšťanská škola		mateř.škola
	třídy	počet žáků	třídy	počet žáků	
školní rok					počet žáků
22/23	1	23			
23/24	1	17			
24/25	1	22			
25/26	1	16			

26/27	1	16			
27/28	1	16			
28/29	1	17			
29/30	1	19			
30/31	1	21			
31/32	1	16			19
32/33	1	17			19
33/34	2	23			20
34/35	2	17			20
35/36	2	22			19
36/37	2	16			11
37/38	2	16	3	61	12
38/39	2	16	3	77	14

Česká Lípa:

20. září 1919 byly založeny 3 třídy obecné školy a 3 třídy měšťanské školy s celkovým počtem 227 žáků. Umístěny byly ve dvou budovách stávajících německých škol v tehdejší Ferdinandově, dnešní Moskevské, ulici.

Ve školním roce 1929/1930 měla obecná škola 5 tříd, měšťanská 3 třídy a v tomto roce byla zřízena i státní škola mateřská. Vzhledem k počtu tříd bylo stávající umístění nevhodné. Proto byla zahájena výstavba nové školní budovy, která by sloužila všem třem typům školy. Základní kámen byl položen 28. června 1931, slavnosti se zúčastnil i tehdejší ministr školství doktor Ivan Dérer. Novostavba v Mánesově ulici byla dokončena v roce 1932 a v téhož roku slavnostně otevřena. Nesla a dodnes nese název Tyršova škola. V době svého otevření měla 9 tříd obecné školy, 5 tříd měšťanské a 2 třídy školy mateřské. Budova byla rozdělena do dvou částí, šlo o školu chlapeckou a dívčí, v odpoledních hodinách do školy docházeli žáci živnostenské pokračovací školy a hudební školy.

V roce 1939 převezla v prvních říjnových dnech československá armáda zařízení školy na Mladoboleslavsko. Němci dali zazdít nápis Českým dětem na základním kameni a budova sloužila říšské finanční správě a později jako kasárna maďarského vojska a lazaret.

1.září 1920 bylo v České Lípě otevřeno české státní reformované reálné gymnázium, které mělo 8 tříd. Byla o vůbec první česká střední škola na okrese. Gymnázium fungovalo nejprve tři roky v budově německé školy a od školního roku 1923/24 v Berkově ulici v bývalé kounické celnici.

Kroniky žádné českolipské školy před rokem 1945 se nezachovaly.

Doksy:

Zemský správní výbor povolil otevření české obecné školy výnosem ze dne 8. října 1919 č.j. 94115, MŠANO ji pak potvrdilo výnosem ze dne 9. prosince 1919 č.j. 57205. Zapsáno bylo 37 dětí. První správce školy nezačal vyučovat pro nepříznivé podmínky – nepřátelství místních Němců, špatné ubytování, nevhodné místnosti. Vyučovat začal až druhý správce dne 20. listopadu 1919.

Školní místnost byla malá, přízemní klášterní cela, naprosto nevhodná k vyučování. Situaci vyřešil místní velkostatkář (německé národnosti), který daroval škole byt v jednom ze svých domů a ten byl přestavěn na školu (zemská rada údajně nepomohla). Nevelké dotace od státu zde hojně doplňovali mecenáši z řad českých podnikatelů, menšinové spolky a nadace Zdeňky Synkové.

Ve školním roce 1921/22 dostala škola od státu nové, velmi pěkné vybavení a pomůcky. Nastoupil již čtvrtý správce školy a zároveň učitel. Střídání učitelů se projevilo v tom, že žáci stále ještě nemluvili dobře česky, což byla první podmínka pro výuku v českém jazyce.

V roce 1922/23 byl stanoven školní obvod dokské školy: Doksy, Vobora a Heidemühl. V průběhu dalších let škola zřídila čítárnu, veřejnou knihovnu, hudební kroužek a dostala elektrické osvětlení. Ještě se několikrát vystřídal správce školy, ale již zde správci zůstávali alespoň po dobu více jak dvou let.

1. září 1927 byla otevřena při škole mateřská škola – opatrovna Ústřední matice školské v Praze, její vybavení stálo 1900 korun československých.

Ve třicátých letech se stabilizoval učitelský sbor, místnosti byly dolněny dalšími okny, lépe vybaveny.

Ve školní roce 1932/33 byla zřízena druhá třída a začalo se vyučovat i náboženství československé. 18. května 1935 byla zřízena výnosem MŠANO č.j. 53 524/35-I v Doksech měšťanská škola, umístěna byla v domě bývalé koncertní pěvkyně, která dala svůj dům k dispozici. Školy měly jedno vedení, ale fungovaly ve dvou budovách. V roce 1936/37 povolena druhá třída měšťanské školy. Učitelský sbor měl již 10 členů. Byla by třeba nová budova, není kreslárna, tělocvična, školní kuchyň, ale žádosti byly zamítnuté (stát investuje do obrany).

V roce 1938 začínají odcházet české rodiny do vnitrozemí. Zápis v kronice končí 9. října 1938, škola byla uzavřena, odchází ředitel.

10. října 1938 obsazuje Doksy německé vojsko.

Doksy	obecná škola		měšťanská škola		mateř.škola
	třídy	počet žáků	třídy	počet žáků	počet žáků
19/20	1	37			
20/21	1	neuveđeno			
21/22	1	21			
22/23	1	15			
23/24	1	22			
24/25	1	32			
25/26	1	24			
26/27	1	24			
27/28	1	21			19
28/29	1	25			22
29/30	1	23			neuveđeno
30/31	1	35			neuveđeno

31/32	1	43			20
32/33	2	50			20
33/34	2	55			neuveveno
34/35	2	50			22
35/36	2	47	1	neuveveno	19
36/37	2	46	2	54	22
37/38	2	44	3	66	26

Jablonec u Mimoně:

Škola v této dnes již zaniklé obci, která se nacházela v pozdějším vojenském prostoru Ralsko – Mladá, vznikla 2. září 1935, v té době žilo v obci přes 400 obyvatel. Jednotřídní škola byla otevřena v budově bývalého hostince, výzdobu daroval správce československé církve z Mnichova Hradiště. V budově byla i tělocvična a divadelní jeviště.

Do školního obvodu patřila ještě vesnice Vicmanov. Všechny děti chodily až do roku 1935 do německé školy, české školy pro ně byly příliš daleko.

Od samého začátku ve škole pracovala samosprávná dětská rada a dorost Československého červeného kříže, vydával se školní časopis „U nás“. Škola si přivydělávala sezónním prodejem hub. Ruční práce jabloneckých dětí byly zařazeny do expozice prvního českého Muzea českolipského kraje v Zákupích.

V obci se postavila nová školní budova, ve které se začalo učit již ve školním roce 1936/37.

Jablonec	obecná škola	
u Mimoně		
školní rok	třídy	počet žáků
35/36	1	20
36/37	1	21
37/38	1	18

Jablonné v Podještědí:

Město Jablonné v Podještědí neslo v době meziválečné název Německé Jablonné. Žila zde naprostá převaha Němců, v roce 1910 se k české národnosti hlásilo jen 10 občanů.

19. května 1921 zde byla založena Česká beseda a její první úkol byl - založení české školy. Již v červnu téhož roku bylo předběžně zapsáno 64 dětí. Povolení ke zřízení české obecné školy přišlo až v září 1921. Komisionálně nejprve byly zabrány dvě místnosti německé školy, ale následně byly vybrány jiné dvě v domě č.p.22.

Škola se od samého začátku potýkala s neustálým střídáním učitelů. Jen ve školním roce 1921/22 se vystřídali tři. Ve školním roce 1922/23 se začalo učit až 7. září, opět nebyl učitel, v říjnu 1922 nastoupil již šestý učitel. Poměry ve škole byly hodnoceny jako žalostné, rodiče již uvažovali, že dají děti zpět do německé školy. Naštěstí se poměry během tohoto školního roku ustálily.

Dalším problémem byla neznalost češtiny, v rodinách, i českých, se mluvilo převážně německy, německy spolu děti mluvily i během přestávek.

Škola neměla řádné vybavení, až na konci druhého roku fungování školy došla dotace a škola byla konečně vybavena nábytkem, pomůckami a vznikla i školní knihovna. V průběhu dalších let se česká obecná škola stala centrem práce české menšiny a jejím tmelícím prvkem. K úplné stabilizaci učitelského sboru došlo až po roce 1925. Až v zápisech z roku 1928 se uvádí, že již všichni žáci mluví dobře česky.

V roce 1930 byl proveden slavnostní první výkop na stavbě nové budovy. Ta byla slavnostně otevřená 14. září 1930, sloužila obecné a mateřské škole (ta povolena 1. prosince 1930). V tomto roce bylo zřízeno i školní hřiště a v průběhu ledna 1931 byl dodán nový nábytek. Školní budova sloužila během prázdnin jako noclehárna Klubu československých turistů.

Ve školním roce 1931/32 byla povolena druhá třída obecné školy. Učitelský sbor pracoval v nezměněném složení, což přispělo ke kvalitě výuky, to kladně hodnotily i pravidelné zprávy okresního školního inspektora. V září 1938 již nastoupilo do školy méně žáků, během prázdnin je rodiče poslali k příbuzným do vnitrozemí. Po odchodu Čechů se z budovy stal Domov pro Hitlerovu mládež. Poslední zápis v školní kronice byl proveden 31. prosince 1938 již v Kostelci nad Lužnicí, kam byl ředitel školy převeden.

Jablonné			
v Podješt.	obecná škola		mateř.škola
školní rok	třídy	počet žáků	počet žáků
21/22	1	40	
22/23	1	36	
23/24	1	37	
24/25	1	38	
25/26	1	34	
26/27	1	29	
27/28	1	23	
28/29	1	23	
29/30	1	22	
30/31	1	23	17
31/32	2	42	neuvedeno
32/33	2	44	neuvedeno
33/34	2	44	neuvedeno
34/35	2	54	neuvedeno
35/36	2	54	neuvedeno
36/37	2	44	neuvedeno
37/38	2	39	neuvedeno
38/39	2	35	neuvedeno

Lemberk:

Jednotřídní obecná česká škola s 10 žáky začala pracovat ve školním roce 1929/30.

Lindava:

Česká jednotřídní škola v Lindavě byla založena díky snaze okresního inspektora Josefa Maštálka. Ten na jaře v roce 1929 kontaktoval zdejšího četnického strážmistra a požádal ho o soupis českých dětí ve školním věku a dětí 3-6 letých. 24. července 1929 byl soupis hotoven a požádáno o založení školy.

Ve školním roce 1929/30 zde začala pracovat učitelka Karla Vyhnálková, která nejprve učila ženské práce ve Cvikově, v Lindavě nastoupila jako definitivní učitelka. Škola měla 7 žáků. Samostatná kronika se nezachovala.

Kamenický Šenov:

19. září 1919 vznikla dvoutřídní škola se 110 žáky, nejprve se vyučovalo v budově německé školy, později v adaptované vilce. V roce 1922 byla k obecné škole zřízena i škola měšťanská, která nesla určitý čas název občanská škola. Zdůrazňovalo se, že je to škola pro nejširší vrstvy obyvatelstva, docházeli do ní žáci ze širokého okolí, náplní osnov byla tříletá smíšená měšťanská škola.

V roce 1926 byla 14. června slavnostně otevřena nová budova české obecné a měšťanské školy, školní budova velmi moderní a dobře vybavená, měla vlastní tělocvičnu, školní zahradu, kreslírnu. Sklárně Bratři Jílkové byly připisovány značné zásluhy za výbavu a provoz šenovské školy, například ornitologická sbírka Antonína Jílka se stala základem přírodopisného kabinetu. V budově byla umístěna i škola mateřská. Celá stavba stála 2 517 227,- korun československých, kromě státu se finančně podíleli i místní podnikatelé ve sklářství.

Ředitel školy František Mareš uspěl ve volbách do místního zastupitelstva a stal se členem městské rady, což byl jev spíše ojedinělý.

Škola měla poměrně stabilní učitelský sbor , který měl až 11 členů. Ve školním roce 1930/31 byla povolena třetí třída obecné školy. V tomto roce došlo i k velkým změnám v učitelském sboru. Zápisy dochované části školní kroniky tímto rokem končí.

Kamenický Šenov	obecná škola		měšťanská škola		mateř.škola
	třídy	počet žáků	třídy	počet žáků	
školní rok	třídy	počet žáků	třídy	počet žáků	počet žáků
27/28	2	50	3	102	neuveďeno
28/29	2	59	3	66	neuveďeno
29/30	2	63	3	37	neuveďeno
30/31	3	64	3	58	neuveďeno

Krompach:

Jednotřídní obecná státní škola vznikla v školním roce 1935/36. Na slavnost otevření školy 1. září 1935 se dostavilo téměř 300 hostů, z nich 80 Čechů z německé Žitavy a 70 členů Národní Jednoty Severočeské. Tato velká účast měla podpořit novou školu jen půl kilometru vzdálenou od česko-německých hranic.

Kunratice:

Jednotřídní obecná státní škola vznikla v školním roce 1935/36.

Mimoň:

18. září 1919 byla otevřena škola obecná se 3 třídami a 139 žáky. Město uvolnilo menší dům č.p.25/III. Nejvíce se o vznik školy zasloužil tovární dělník Josef Chládek, který během letních prázdnin 1919 provedl soupis českých dětí a jménem jejich rodičů podal žádost o zřízení české obecné školy do Prahy. Žádost byla rychle vyřízena, prvním správcem školy se stal Emil Riedl z Hrdlořez na Mladoboleslavsku.

V roce 1933 měla obecná škola tři třídy s 72 žáky. V roce 1934 vznikla škola měšťanská se 3 třídami.

Od roku 1921 začala pracovat i všeobecná živnostenská pokračovací škola se 16 uční, sloužila absolventům měšťanské školy z celého soudního okresu Mimoň.

Žádost o vlastní budovu podali mimoňští již 10.listopadu 1929, vyřízení se ale vleкло. Své budovy se žáci dočkali až 12. září 1937. Byla slavnostně otevřena nová škola v Komenského ulici č.p.101/V. Prvním ředitelem v nové budově pro školu obecnou i měšťanskou byl Karel Marek za Želiva, v té době měla škola 197 žáků a 12 členů učitelského sboru.

Během 2. světové války byl v budově lazaret Maďarů. Kronika školy se nezachovala.

Nový Bor:

20. září 1919 byla otevřena pětitřídní obecná škola s 225 žáky, od roku 1921 byla čtyřtřídní, od října téhož roku byla připojena dvoutřídní měšťanská škola. Škola byla nejprve v nájmu, třídy byly rozptýlené po celém městě. Zápis v kronice hodnotí začátky jako hrozné, žáci neuměli česky, německé městské zastupitelstvo se stavělo nepřátelsky, nebylo vybavení, nebylo ani dostatek místností, učilo se polodenně.

Ke konci 20.let se začal počet žáků zvyšovat. V roce 1926 zde vznikla živnostenská škola pokračovací, kde se vyučovalo účetnictví, živnostenská kalkulace, odborné kreslení a rýsování.

Po složité situaci, kdy se žáci učili v různých budovách, byla nová škola slavnostně otevřena 26. – 28. května 1928. Sloužila mateřské, obecné, měšťanské i živnostenské pokračovací škole. Vybavení nové školy stálo 9 000 korun československých.

Školní obvod byl stanoven pro obce: Nový Bor (Haida), Arnultovice a Chotovice.

Zápisy v kronice končí v roce 1929. Další části kroniky se nedochovaly.

	obecná škola		měšťanská škola	
školní rok	třídy	počet žáků	třídy	počet žáků
19/20	5	225		
20/21	5	nevedeno		
21/22	4	nevedeno	2	73
22/23	3	105	3	76
23/24	3	nevedeno	3	nevedeno
24/25	3	75	3	126
25/26	3	55	3	116
26/27	2	64	4	112
27/28	3	90	5	99

Nový Oldřichov:

O vzniku obecné školy v tehdejších obcích Oldřichov a Mistrovice se začalo jednat již v červenci 1919 prostřednictvím okresní politické expozitury v České Kamenici. Několikrát se však stalo, že spis zemské školní rady byl zaslán do obce Oldřichov u Teplic a celá akce schválení se zbytečně prodlužovala. Teprve po osobní návštěvě členů národního výboru z Oldřichova u zemské školní rady se projednávání pohnulo kupředu. Škola byla povolena výnosem zemské školní rady pod číslem T.1324/3, čís.z.š.r.76523.

V komisionálním řízení byly pro školu zabrány dva pokoje německého řídícího učitele, byly přestavěny a 1. září 1919 proběhlo slavnostní otevření obecné školy. Mělo jen jednu chybu, nebyl učitel. Dvě učitelky vůbec nenastoupily. Teprve 1. ledna 1920 nastoupil jako zatímní správce školy Jan Žák. Učitel vyučoval dopoledne v Oldřichově a odpoledne v Mistrovicích. 16. listopadu 1921 byla povolena pobočná třída v Mistrovicích a nastoupila druhá učitelka. Teprve od března 1922 probíhalo řádné celodenní vyučování. Od školního roku 1924/26 byl učitelský sbor již čtyřčlenný. V tomto roce byl vyměřen pozemek pro

novou školní budovu. Škola měla každý rok velmi dobré hodnocení inspekce, pracovala podle programu činné školy. Na dobrém hodnocení se jistě projevilo i to, že se zde učitelé nestřídali tak často jako v jiných obcích, až na období let 1927-29, kdy byly personální poměry nestabilní. Až do roku 1929 pracovala druhá třída jako prozatímní, v tomto roce byla ustanovena jako definitivní.

7.dubna 1931 byly zahájeny stavební práce na nové školní budově, již v listopadu tohoto roku byla budova otevřena. Protože byl podzim a okolí školy ještě nebylo upravené, byla slavnost otevření přeložena na červen 1932. Tento den se stal největším svátkem zdejší české menšiny. Přítomen byl i ministr školství. Škola byla dvoutřídní s 35 žáky, v budově byla i škola mateřská a byt ředitele. V roce 1935 poklesl počet žáků a škola se stala opět jednotřídní, za poklesem stojí odliv českých sklářských dělníků. Zápis ve školní kronice končí 8. července 1938. V době okupace sloužila budova nejprve německé škole a pak jako ubytovna pro německé vojsko. Fond školy se zachoval v budově po celou válku.

Nový		
Oldřichov obecná škola		
školní rok	třídy	počet žáků
19/20	1	50
20/21	1	61
21/22	2	63
22/23	2	50
23/24	2	48
24/25	2	35
25/26	2	43
26/27	2	40
27/28	2	30
28/29	2	31

29/30	2	32
30/31	2	34
31/32	2	35
32/33	2	32
33/34	2	35
34/35	1	27
35/36	1	23
36/37	1	30
37/38	1	32

Okna:

Obecná jednotřídní škola byla otevřena 4.října1936, podle zápisu v kronice obecné školy v Bezdězu. Žádné zápisy se nezachovaly.

Ploužnice:

Česká obecná státní škola otevřena ve školním roce 1928/29. Škola byla jednotřídní.

Prácheň:

6.října 1919 byla otevřena jednotřídní škola s 53 žáky, od roku 1920 byla škola dvoutřídní a od roku 1930 trojtřídní.

Skalice u České Lípy:

Česká obecná dvoutřídní škola povolena výnosem MŠANO č.j. I-730-1/1919-49577 ze dne 28. května 1919.

Místnosti byly vyčleněné v budově staré německé školy, slavnostní otevření se konalo 30. září 1919. V prvním roce dostala škola dary především od Národní Jednoty Severočeské. Nábytek ze státní zařizovací dotace se pořídil v dalším školním roce.

Již v roce 1922/23 se započalo se stavbou nové školní budovy, v srpnu 1924 proběhla kolaudace a 31.srpna 1924 pak slavnost otevření nové školy. Škola pracovala podle programu činné školy. Ve školním roce 1926/27 zřídila Ústřední matice školská mateřskou školu.

V roce 1927/28 bylo povoleno zřízení třetí zatímní třídy. Učitelský sbor byl poměrně ustálený, škola měla svůj okruh dárců a spolupracovníků. Když v roce 1931/32 bylo zapsáno méně žáků a škola byla na rok opět dvoutrídni, řešil to ředitel přijetím více žáků německé národnosti, kteří měli o českou školu zájem. Od roku 1935 je škola pro snížený počet žáků opět dvoutrídni. Ubývá peněz, škola je například od roku 1928 znovu vymalována až v roce 1937.

Česká menšina získala ještě ve volbách do místního zastupitelstva 6 mandátů ze 30, většinu však, jako v ostatních pohraničních obcích, získala Sudetoněmecká strana (SpD). Ve školním roce 1938/39 nastupilo do školy ještě 59 žáků. Poslední zápis ve školní kronice byl učiněn v září 1938.

Skalice		
šk.rok	třídy	počet žáků
19/20	2	106
20/21	2	85
21/22	2	neuveveno
22/23	2	72
23/24	2	80
24/25	2	40
25/26	2	77
26/27	2	72
27/28	3	84
28/29	3	73
29/30	3	76
30/31	3	74
31/32	2	71
32/33	3	78
33/34	3	77
34/35	2	neuveveno

35/36	2	56
36/37	2	62
37/38	2	62
38/39	2	59

Sloup v Čechách:

Od roku 1920 pracovala jednotřídní obecná škola.

Stráž pod Ralskem:

Česká obecná škola povolena výnosem MŠANO č.j.109323/22 ze dne 15. října 1922 jako jednotřídní škola. Místnosti poskytnul majitel místního zámku, Čech, který je dal na své náklady adaptovat.

Školní obvod tvořily obce: Stráž, Sedliště, Malé a Velké Ralsko a Noviny.

Vyučovat se začalo až 1. února 1923, nábytek byl zapůjčen českou školou v Mimoni. Nové vybavení bylo zakoupeno z dotace 3 000,- korun čsl. v březnu 1923. Do roku 1927 se ve škole vystřídali čtyři učitelé.

Stěžovali si především na to, že jejich děti jsou děti ze „dvora“, to znamená děti deputátníků. Rodiče celý den pracovali a na výchovu dětí neměli čas. Děti se špatně chovaly, hrubě se vyjadřovali/a byly velmi chudé. Navíc se zde často rodiny deputátníků střídaly.

Zápisy kroniky končí již v roce 1927.

Stráž p.R.	obecná škola	
školní rok	třídy	počet žáků
22/23	1	26
23/24	1	32
24/25	1	37
25/26	1	30
26/27	1	21

Svor:

27.listopadu 1919 byla otevřena obecná dvoutřídní škola a zároveň škola mateřská. Obecná a mateřská škola získaly novou školní budovu v roce 1926.

Vrchbělá:

Česká jednotřídní obecná škola povolena dne 30.srpna 1920 pod č.j. 9985/1920. Pro překážky ze strany německého obecního zastupitelstva se začalo vyučovat v pronajaté chalupě, která nevyhovovala prostorově a byl v ní hmyz, který děti velmi obtěžoval.

Od 6. ledna 1921 se vyučovalo v jedné z místností německé školy. Nábytek zapůjčila škola v Hlínovišti . Již v druhém školním roce byl zakoupen pozemek na stavbu české školy. Na konci roku pak byli žáci veřejně zkoušeni před rodiči, všichni mluvili již velmi dobře česky. Nábytku se škola dočkala teprve ve školním roce 1923/24.

V roce 1925 byla škola uznána definitivní, byla vypsána ve věstníku MŠANO ze dne 15. února 1925. Učebnice získávala škola většinou darem např. ze školy v Bělé pod Bezdězem. Nákup nových učebnic byl odsouhlasen okresním inspektorátem v roce 1927.

Od 22. ledna 1929 byla zřízena stání mateřská škola s jednou pěstounkou. Mateřská škole byla umístěna v zrekonstruovaných místnostech soukromého domku. V mateřské škole se do konce roku 1936 vystřídal čtyři pěstounky, v obecné škole pak pět učitelů (zároveň správců školy).

Na stavbu nové školní budovy nebyly peníze. V tomto roce škola získala dar 100,- korun čsl. od obce na nákup pomůcek. Je to jediný případ, kdy byl v zápisech kronik uveden dar přímo od obce. Ve Vrchbělé k tomu jistě přispěl fakt, že místní česká menšina byla poměrně silná – ze 406 obyvatel obce bylo 117 Čechů tj. 29% (sčítání lidu v roce 1930). V obecních volbách v roce 1932 získali Češi 3 mandáty ve dvanáctičlenném obecním zastupitelstvu.

Od roku 1934 dochází k úbytku českého obyvatelstva, Češi prodávali své domy Němcům a stěhovali se pryč, důvodem byla velká nezaměstnanost a bída. Zápisy v kronice končí v roce 1936.

Vrchbělá	obecná škola		mateř.škola	
	školní rok	třídy	počet žáků	počet žáků
	19/20	1	30	
	20/21	1	25	
	21/22	1	22	
	22/23	1	18	
	23/24	1	14	
	24/25	1	19	
	25/26	1	8	
	26/27	1	14	
	27/28	1	14	13
	28/29	1	14	6
	29/30	1	14	6
	30/31	1	13	10
	31/32	1	17	10
	32/33	1	15	12
	33/34	1	14	14
	34/35	1	15	17
	35/36	1	14	12

Zahrádky:

Zahrádky a přilehlé obce tvořily na počátku století velkostatky, tzv. dvory. Byla to zemědělská oblast. Na velkostatku pracovalo poměrně dost Čechů, byli to správci, šafáři, lesníci, řemeslníci, panský lékař, zemědělství dělníci.

Výnosem MŠANO č.j. 76240/21 ze dne 26. srpna 1921 byla povolena česká obecná jednotřídní škola. Školní lavice byly zapůjčeny z Bělé pod

Bezdězem. Místnosti byly vyčleněny v bývalé sýrárně, na jejich rekonstrukci bylo vynaloženo 30 000 korun čsl., přesto nevyhovovaly. Byly hned vedle chovu vepřů a žáky značně obtěžoval zápach a hmyz. Učit se začalo 12. září 1921. Zajímavý je učitel římskokatolického náboženství, byl jím převor kláštera v České Lípě označovaný jako „ryzí Čech“.

Školní obvod tvořily obce: Zahrádky, Holany, Nedám (označovány nikoliv jako obce, ale jako dvory). Škola dostala ještě v roce založení nový nábytek a pomůcky. V roce 1924 koupil velkostatek nový majitel, Čech, s ním přišlo více českých rodin. Již v roce 1924 zakoupila místní odbočka Národní Jednoty Severočeské pozemek na stavbu budovy školy. Ta byla slavnostně otevřena 4. října 1926, škola byla od tohoto roku dvoutřídní. V roce 1927 vznikla opatrovna Ústřední matice školské v budově školy, o rok později začaly pracovat i jesle.

V roce 1934 byla v Holanech otevřena celoroční expozitura zahrádecké školy, chodilo do ní v průměru 20 žáků. V roce 1936 vznikla při obecné škole i škola hudební, pracovala dva roky a chodilo do ní 14 a 10 žáků.

Škola měla štěstí i na výrazné učitelské osobnosti, např. manželé Hruškovi, kteří byli na vlastní žádost přeloženi v roce 1927 z Nového Oldřichova, oba byli zapálení menšinoví pracovníci a dokázali stmelit zdejší českou menšinu společnou prací i zábavou – výlety, divadlo, akademie atd. Po odchodu Čestmíra Hrušky na okresní inspektorát v roce 1934 převzala správu školy jeho žena, častěji se v tomto období střídali další členové učitelského sboru, zápisy jsou už vedeny méně pečlivě. Zápisy ve školní kronice končí v červnu 1938.

Zahrádky	obecná škola	mateř.škola	
školní rok	třídy	počet žáků	počet žáků
21/22	1	neuveдено	
22/23	1	44	
23/24	1	41	

24/25	1	41	
25/26	2	51	
26/27	2	50	
27/28	2	55	14
28/29	2	53	21
29/30	2	38	neuvedeno
30/31	2	34	neuvedeno
31/32	2	44	neuvedeno
32/33	2	45	neuvedeno
33/34	3	77	neuvedeno
34/35	3	neuvedeno	neuvedeno
35/36	3	neuvedeno	neuvedeno
36/37	3	62	13
37/38	3	57	13

Zákupy:

Zákupy byly převážně zemědělskou oblastí, v roce 1921 zde žilo 1915 obyvatel, z toho 245 Čechů. Zdejší zámek, který patřil habsburskému rodu, přešel po roce 1918 do správy československého státu.

16. září 1919 bylo zahájeno vyučování v české obecné jednotřídní škole. Umístěna byla v reflektáři kapucínského kláštera. Místnosti byly nevyhovující. Správce školy ji již v říjnu uzavřel, protože nebyla ani kamna a v místnostech byla velká zima. Až na urgence faráře Egerta v Praze byly upraveny pro školu místnosti v zámku, v hospodářské budově státního velkostatku. 7. listopadu 1919 proběhla slavnost jejich otevření. Místní farář ve výslužbě Egert byl nadšeným českým menšinovým pracovníkem, byl členem městské rady. Ve škole vyučoval římskokatolické náboženství a všemožně české škole pomáhal. Náboženství učil i v okolních českých školách, obcházel je pěšky.

Nové místnosti byly opět nevyhovující, na společné chodbě byla kasárna, byl zde hluk, temno a vlhko. Proto byla škola přestěhována do

kanceláři správy velkostatku, byla zde učebna, kabinet a byt správce. V roce 1922 se škola stěhovala naposledy do nově upravených místností na hlavním nádvoří zámku, tentokrát získali žáci světlé, vzdušné a prostorné místnosti s elektrickým osvětlením. Zde škola zůstala po zbytek svého působení.

Českou školu navštěvovaly děti české i německé národnosti, již v roce 1923 uvádí kronika, že mluvily již všechny dobře česky. Další rok bylo ovšem do školy přijato 13 německých žáků, znamenalo to krok zpět ve výuce češtiny, proto se správce školy rozhodl napříště se raději spokojit s menším počtem českých žáků. Škole byla v tomto roce přidělena první větší dotace na pomůcky ve výši 3 110,- korun čsl. Žáci dostali malou zahrádku a tělocvik se učil v zámeckém parku.

Obvod školy tvořily obce Zákupy a Německá Kamenice. Od roku 1926 fungovala dobře vybavená žákovská knihovna se 123 svazky knih. 20. října 1928 byla v budově zámku zřízena státní mateřská škola, která byla řízena správcem obecné školy. V roce 1928 byla povolena druhá zatímní třída. V tomto roce zakoupili nový nábytek do druhé třídy a kanceláře školy, bylo také povoleno vyučovat jako nepovinný předmět německý jazyk.

Během třicátých let měli Češi stále 3-4 mandáty v městském zastupitelstvu. Ze strany německých rodin stoupal zájem o českou školu, pro přijetí dalších žáků však chyběla kapacita. Škola si udržovala poměrně stabilní počet žáků, učitelský sbor byl také stálý, inspekční zprávy dopadaly dobře. Zápisy v kronice končí školním rokem 1937/38.

Zákupy	obecná škola		mat.škola
školní rok	třídy	počet žáků	počet žáků
19/20	1	neuveďeno	
20/21	1	neuveďeno	
21/22	1	22	

22/23	1	22	
23/24	1	31	
24/25	1	22	
25/26	1	29	
26/27	1	26	
27/28	1	25	23
28/29	2	44	15
29/30	2	49	14
30/31	2	67	neuveveno
31/32	2	66	22
32/33	2	65	21
33/34	2	74	18
34/35	2	57	14
35/36	2	54	17
36/37	2	53	16
37/38	2	58	13

Ve všech dochovaných kronikách, které podléhaly kontrole okresního školního inspektora, byly zápisy vedeny podobně. Od roku 1937 se vedení školních kronik řídilo ustanoveními Školního a vyučovacího řádu pro školy obecné a měšťanské. V zápisech kromě počtu žáků a složení učitelského sboru nalezneme i životopisy jednotlivých učitelů, dále akce školy tzv. školní slavnosti, školní výlety, zdraví žáků, spolupráci s místním školním výborem, dary a seznamy dárců, stravovací akce a výčet darů ve vánočních nadílkách, doplnění školního vybavení a pomůcek, stručná zpráva o inspekci, práci místní české menšiny, výsledky místních i celostátních voleb, popis počasí a výjimečných událostí (požár, smrt žáka, učitele), důležité celospolečenské události. K jednotlivým bodům ze školních kronik a materiálů inspektorátů českých státních škol v České Lípě a Ústí nad Labem se budu věnovat v dalších kapitolách.

Hospodářská agenda škol:

Z hospodářské dokumentace škol i z oběžníků inspektorátů lze zjistit, že financování českých státních škol v pohraničních oblastech bylo naprosto v rukou československého státu. Na rozdíl od škol na ostatním území republiky, kde personální stránka patřila zemským orgánům – zemské školní radě a prostředky si opatřovaly samy politické okresy. Věcné náklady a správa budov ve vnitrozemí se hradily prostřednictvím místní školní rady z obecních rozpočtů. Tento systém platil i pro většinu německých škol v pohraničních oblastech.

Jak již jsem zmínila dříve, poskytoval stát každý rok dotace, které se dělily mezi jednotlivé kapitoly hospodaření školy. Děly se na věcné potřeby tj. pomůcky, učebné potřeby, učebnice pro žactvo, potřeby pro kancelář, zařízení, knihovny, časopisy, dále na režijní zálohu, ta byla určená na drobná vydání např. poštovní poplatky, drobné předměty, čisticí prostředky a náradí a také pojistné školníků, nesystemizovaných a výpomocných učitelů, další kapitolou byla záloha na otop – uhlí, jeho dovoz, zpracování, nepatřily sem opravy topných těles, škola s vlastní školní zahradou mohla dostat dotaci i na ni. Další finanční prostředky šly na správu budovy, ať už vlastní nebo pronajatých prostor.

Každá dotace formou zálohy vyžadovala prelimitaci, předběžný rozpočet. Na konci účetního období se vyhotovovala zpráva o jejím čerpání. Rozpočet věcných nákladů byl zpočátku žádám a vyúčtováván jako celek, později podle třídění na jednotlivé druhy. Z třídění pak vyplývají některé skutečnosti např. dotace na zařízení se poskytovaly především v době vzniku školy a pak před a po dokončení případné nové budovy. Položky na pomůcky bývaly rovněž čerpány především v prvních letech vzniku školy. V dalších letech převládaly položky na běžný provoz školy. Do hospodaření se státními penězi se rovněž započítávaly mimořádné dary MŠANO nad řádný rozpočet. Rovněž se pravidelně čerpaly položky na chudé žactvo.

Správa budov náležela okresním politickým správám a jejich vyšší instanci – zemské politické správě v Praze, po roce 1921 zemskému správnímu výboru. Budovy patřily státu a proto jejich správa podléhala správě státních budov a na ní dohlížela zemská politická správa (zemský úřad). Rozpočet správy budovy předkládal správce školy zemskému úřadu již v únoru na příští rok. Patřila sem údržba domu a jeho zařízení, opravy, bílení atd. Později se rozpočet předkládal do konce března, vyúčtování pak v lednu a únoru. Pokud během roku prostředky školy zbyly, musely se vracet. Pokud se stala mimořádná událost, předložil se mimořádný rozpočet.

Mimořádnými pravidly se řídilo zařizování novostaveb českých státních škol. Maximální částka byla stanovena na 20 000,- korun československých na vnitřní zařízení, podle článku X. finančního zákona bylo při překročení této částky nutné žádat o souhlas ministerstvo financí, což mohlo trvat delší dobu. Problémem bývalo zadání prací např. oprav. Pokud bylo od zemského úřadu vyžadováno více firem a více nabídek, naráželo se na nedostatek místních českých firem.

Hospodaření školního výboru nemělo v pohraničí s obcí nic společného. Příspěvky pocházely ze sbírek, darů, výnosů různých akcí pořádaných menšinovými spolky a školou. Školní výbor pak úplně nebo z části financoval školní výlety, vánoční nadílky, chybějící pomůcky, knihy do školní knihovny a ošacovací a stravovací akce, kde část prostředků poskytovala Okresní péče o mládež v Mimoni a České Kamenici.

Celkově lze říci, že české školy na českolipském okrese během 20. a 30. let minulého století prosperovaly, přes velké množství problémů při svém vzniku i během svého vývoje. To bylo dáno především specifikou dvoujazyčného prostředí, nevstřícným chováním německé většiny, hlavně obecních zastupitelstev, a také hospodářskou krizí v třicátých letech, která tvrdě zasáhla v první řadě české dělníky v německých podnicích, především sklářských.

3. Učitelé a žáci českých státních škol, osnovy a učebnice.

Učitelé:

Většina učitelů, kteří přicházeli do nově vznikajících škol v pohraničí, pocházela z tzv. vnitrozemí.

V jejich životopisech se objevují podobné údaje. Po ukončení měšťanské školy a následovalo studium na učitelských ústavech, kde složili zkoušky učitelské způsobilosti pro obecné školy. Mnoho z nich si dalším studiem doplnilo zkoušky učitelské způsobilosti pro odborné předměty na měšťanských školách. Na tyto zkoušky dostávali několik dní volna. Vládní nařízení č.276 ze dne 31. prosince 1934, o délce presenční služby, staví maturity na učitelských ústavech na stejnou úroveň s maturitami na vyšších středních školách - tedy gymnáziích a reálkách. Na nová místa nastupovali bez výjimky jako učitelé a správci školy zatímní. Takzvanou definitivu dostávali až po několika letech. Velmi často bylo jmenování definitivním učitelem doprovázeno přeřazením na jiné místo. Učitel mohl být jmenován definitivním učitelem i na jiné škole např. mimo pohraniční oblast, ale na své menšinové škole nadále působit.

Na každé obecné škole působil správce školy, během 30. let se pak funkce správce měnila na řídícího učitele, funkce řídícího učitele se vztahovala na ty školy, které byly vypsány ve věstníku ministerstva školství a národní osvěty jako definitivní a dvoutřídní. Správce byl zároveň učitelem v kmenové třídě, která měla několik oddělení (postupné ročníky). Dále na škole učila učitelka ženských, dívčích, prací, na jednotřídky většinou docházela na 3-4 hodiny týdně z větší školy v okolí, v některých zápisech ze 20. let bývá označována jako industriální učitelka. Dále působil učitel římskokatolického náboženství, ten měl většinou na starosti také několik škol. Během 30. let pak přibývalo i vyučujících náboženství československého (evangelické).

Pokud byla stanovena další třída, byl druhý učitel jmenován učitelem pomocným. Pro ženy – učitelky již neplatil tzv. učitelský celibát, mohly se vdát a byla jim poskytována několikátýdenní dovolená pro mateřství.

Měšťanské školy pak měly své třídní učitele, kteří byli učiteli odbornými, měli zkoušky učitelské způsobilosti pro měšťanské školy.

V mateřských školách působily pěstounky, i ony měly zkoušky na učitelských ústavech. Pěstounky ve školách zřízených Ústřední maticí školskou musely být svobodné.

Pokud v místě vzniklo několik typů škol (mateřská, obecná, měšťanská), měly jedno vedení, v čele stál většinou učitel z nejvyššího typu školy.

Přesto, že v 30. letech dorůstala první generace místních Čechů, kteří prošli již českými školami, jen výjimečně se po studiích vraceli pracovat na Českolipsko.

Učitelé se velmi často stávali nadšenými menšinovými pracovníky, členy např. České besedy, Národní Jednoty Severočeské, Sokola. Vedle svých pracovních povinností vedli pěvecké sbory, hráli v ochotnických divadlech, vedli loutková dětská divadla, pořádali přednášky pro rodiče a také doučovali rodiče českému jazyku, vedli české knihovny. Často také byli na kandidátních listinách pro volby do místních zastupitelstev a tam, kde čeští kandidáti uspěli se stávali i členy obecních a městských rad, např. Kamenický Šenov, Skalice, Zákupy.

Z věstníků okresního školního inspektorátu v České Lípě a v Ústí nad Labem vyplývá, že se po nich vyžadovalo sledovat dění v místě působení. Hodnotili práci místní české menšiny, demografický vývoj, vztahy s místními Němci.

Každý měsíc ve školním roce musel správce školy vypracovávat zprávu o stavu školy, která obsahovala: důležitá usnesení, změny v počtu žactva i s jménem, datem přestupu a příčinou přestupu, počet zameškaných omluvených a neomluvených hodin, hrubší poklesky žáků a tresty za ně, hromadná onemocnění, probranou učební látku a důvody proč je případně neprobraná dle osnov, kontroly provedených

prací(slohových, početních, z německého jazyka,těsnopisu), kdy se v měsíci začalo a kdy skončilo s půjčováním knih ve školní knihovně, data školních slavností, besídek, místo jejich konání a výsledek, stravování ve škole, peněžní dary škole, život a rozvoj české menšiny, co bylo nově zařízeno pro její rozvoj, změny v obci, volby atd. Pozornost měla být dále věnována i druhé národnosti a jejím počínům (politickým, protičeským, protistátním). To byla jistě velmi obsáhlá, až vyčerpávající agenda.

Samozřejmě ne všichni z učitelů se svých náročných úkolů zhostili se ctí. Z napomenutí, které okresní školní inspektor v České Lípě vydal ve věstníku č.j.465/30 z 18. ledna 1930, vyplývají i problémy, případně chyby, kterých se učitelé dopouštěli. Inspektor tedy přikazuje:

- neodebírat jiné zboží, než je u dodavatelů na dodacím listě
- neužívat děti k posílkám, dodržovat vyučovací hodiny
- svobodný učitel nesmí přijímat děti ve svém bytě
- učitel musí dbát bezvadného zevnějšku, mít kabát s límcem, nedovoluje se učit v bačkorách a zimníku
- úřední knihy musí být ve třídě, peníze naopak mimo třídu
- hlídat pečlivě docházku v mateřských školách
- plnit své poslání, nekazit reputaci českých škol (hlavně před Němci)

Učitelé se nadále sami vzdělávali, v zápisech kronik i věstnicích inspektorátů jsou zmínky např. o udělení volna pro absolvování kurzů apod. V oběžnicích inspektorátu menšinových škol v Ústí nad Labem do roku 1932 je několik zmínek o seminářích, učitelských univerzitních extenzích (např. v Turnově) a přednáškách V roce 1929 je to seminář o jednotřídní a činné škole v Ústí nad Labem. V roce 1930 doporučuje inspektor spis dr. Příhody „Globální metoda v praxi“ všem učitelům, kteří mají zájem o nové postupy, cena je 9 korun, pro učitele 5,50. V stejném roce poskytuje inspektorát náhradní volno učitelům, kteří se zúčastní cyklu přednášek o reformních školách v Duchcově.

Ještě jedna zajímavá informace k učitelské práci: rodiče žáků z Nového Oldřichova si stěžovali na ty z nich, kteří razili heslo, že učitel je od toho aby děti učil a ne aby s nimi zpíval nebo hrál divadlo. Nespokojenost trvala tak dlouho, dokud zase nenastoupil takový, který byl ochoten pracovat dalece nad rámec svých pracovních povinností. Inspektorát v Ústí nad Labem se ovšem za učitele, který si plnil svou pracovní povinnost, postavil a stížnosti zamítl jako neodůvodněné. Ve zmínkách z jiných škol a oběžníků inspektorátů se můžeme dočíst, že rodiče i z jiných míst si prostřednictvím školních výborů čas od času na učitele stěžovali. Inspektoři všechny nabádali, aby stížnosti postupovali nejprve jim a nezatěžovali zbytečně ministerstvo školství a národní osvěty. Některé stížnosti byly oprávněné, jiné měly podtext osobních a politických sporů. Někdy spor došel až na hranu únosnosti a učitel odcházel ze školy na vlastní žádost (většinou zpátky do vnitrozemí).

Platy učitelů nebyly na svou dobu vysoké. Plat pro výpomocného učitele obecné školy v roce 1924 byl např. 2944,80 korun československých ročně. K 1. lednu 1933 pak byly sníženy všem učitelům v republice platy, v městech zhruba o 5% a na vesnických školách bylo snížení až desetiprocentní. Problém s nízkým platem na obecných školách řešili učitelé často tím, že po vykonání zkoušek způsobilosti si dávali žádost o převedení na měšťanské školy.

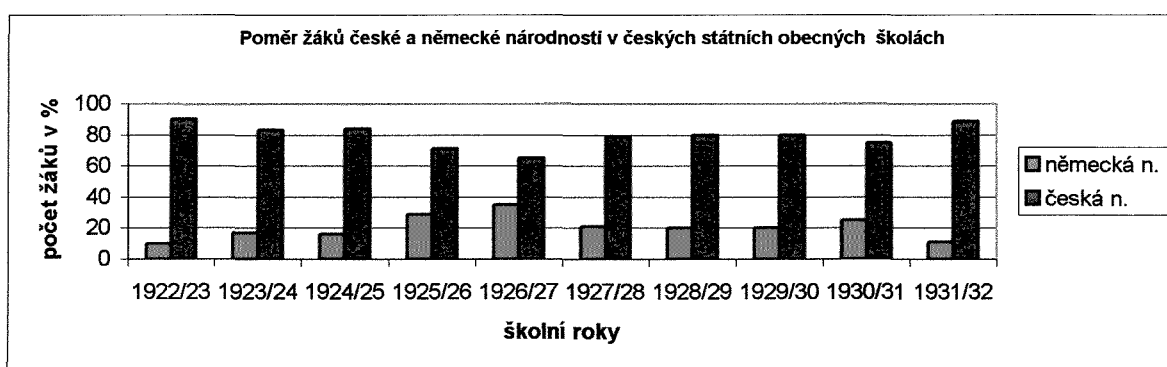
Pro ilustraci také uvádím ceny nájmu bytů: nájem např. v letech 1935 – 1938 1 500,- korun ročně za dvě místnosti, 100 – 160 korun měsíčně za jednu místnost s úklidem a zimním topením, jeden ze zápisů uvádí pronájem jednoho pokoje za 150,- korun ročně. Lépe na tom byli učitelé v učitelských bytech v nových školních novostavbách. Tak například řídící učitel oldřichovské školy platil do října roku 480,- korun, pak 528,- korun a od roku 1933 pak 570,80 korun ročně. Byt byl naturální a proto se nájemné sráželo řídícímu učiteli z platu ve prospěch správy budov zemského úřadu.

Národnostní a sociální složení žáků, školní docházka:

Od samého začátku vzniku českých obecných menšinových škol pocházeli žáci z různého prostředí. Jednak to byli žáci z českých rodin, pak žáci z rodin národnostně smíšených, ale školy vždy navštěvovalo i určité procento německých žáků a v zemědělských oblastech i slovenských dětí (většinou slovenské rodiny přicházely v průběh 30. let 20. století).

Počty žáků podle národnosti uvedu v následující tabulce u škol, které ve svých zápisech národnostní složení žáků uváděly, číselné údaje jsem našla u škol v Doksech, Skalici, Vrchbělé, Zákupch a Zahrádkách, předpokládám že obdobné národnostní složení žactva bylo i na ostatních školách, že do nich žáci německé národnosti chodili je zřejmé ze zápisů v kronikách.

% žáků	1922 /23	1923 /24	1924 /25	1925 /26	1926 /27	1927 /28	1928 /29	1929 /30	1930 /31	1931 /32
německá n.	10	17	16	29	35	21	20	20	25	11
česká n.	90	83	84	71	65	79	80	80	75	89

Největší péče byla věnovaná dětem z národnostně smíšených rodin. Inspektor českolipského inspektorátu doporučoval i postup, jak zabránit odchodu těchto dětí do německých škol. Ředitelé německých obecních škol si totiž počkali na vypsání termínu zápisu do školy české a pak zápis do své školy posunuli o den dříve a osobně obcházeli nerozhodné

rodiče. Českým ředitelům tedy bylo doporučeno uzpůsobit zápis podle německé školy, ihned kontaktovat místní školní výbor a společně obejít především váhavé rodiče dříve. Stávalo se i to, že děti z jedné rodiny chodily do různých škol, jedno do české, druhé do německé.

Sociální složení žactva bylo spíše na spodních příčkách sociálního žebříčku. Byly to děti zemědělských dělníků, dělníků ve sklárnách, textilkách. Českých živnostníků nebylo mnoho. Část pak tvořily děti státních zaměstnanců. Na rozdíl od škol vnitrozemských na školách menšinových zabezpečoval stát všem žákům téměř všechny učební pomůcky: učebnice, sešity, pera, tužky, pomůcky na kreslení.

Učebnice se samozřejmě půjčovaly na dobu potřeby. Tak se na školách v pohraničí od počátku budovaly knihovny učebnic jako samozřejmá součást školy, jinde to byla spíše jen pomocná zařízení pro nejchudší děti. Během hospodářské krize se musely snižovat státní dotace na učební pomůcky, školy to pak řešily různými akademii, divadelními a loutkovými představeními, výstavami prací žáků a například prodejem hub v Jablonci u Mimoně. Z výnosů těchto akcí pak byly hrazeny pomůcky, výlety, vybavení knihoven, vánoční nadílky, ošacovací a stravovací akce.

Školní docházka byla velice sledovaným parametrem na všech školách. Inspektoráty zveřejňovaly a vyhodnocovaly pravidelně docházku ve svých oběžnících, školy ji procentně zapisovaly do svých kronik. Pokud na škole bylo více zameškaných hodin, než bylo obvyklé musely se v pravidelných hlášeních udávat důvody. Ve většině případů to byly zdravotní důvody, infekční onemocnění, karanténa vyhlášená lékařem pro podezření na infekční chorobu a také nepříznivé počasí, které trápilo hlavně „přespolní“ žáky škol, ti často chodili do školy pěšky několik kilometrů. Tak uvádí například škola v Doksech v lednu 1924 epidemii spalniček, v říjnu 1932 byla škola uzavřena na tři vyučovací dny pro podezření na výskyt záškrtu (prováděla se dezinfekce). Škola v Jablonném v Podještědí uvádí velkou nemocnost dětí v roce 1924.

Škola ve Skalici uvádí na podzim v roce 1930 velkou povodeň, pro níž se žáci z některých částí obce nemohli dostavit do školy, v roce 1936 pak výskyt spály. Vrchbělá uvádí uzavření školy v únoru 1924 pro epidemii spalniček. Škola v Zákupích pak uvádí v roce 1934/35 epidemii záškrtu a planých neštovic. Školy měly určené své obvodní lékaře, kteří dělali školní prohlídky a také prováděli očkování dětí, ve Skalici se uvádí i přednáška pro rodiče o šíření nakažlivých chorob.

Jak vyplývá z oběžníku č.22/1938 inspektorátu v České Lípě měla nejlepší průměrnou docházku ve sledovaném období škola v Holanech – 100%, na dalších místech jsou pak Zahrádky – 99,23% a Cvikov 98,75%, naopak nízkou docházku měla např. škola v Jestřebicích 43,7% a v Mimoni jen 27,35%. Průměrná docházka od září 1938 do ledna 1939 pak byla v obvodu českolipského inspektorátu velmi dobrá jak vyplývá z následující tabulky, údaje jsou v %:

	měšťanské školy	obecné školy
IX.38	97,52	96,85
X.38	96,55	95,54
XI.38	95,99	96,85
XII.38	95,05	95,84
I.39	93,5	94,84

Tam, kde školy uvádějí procenta docházky, jsou údaje velmi podobné celkovému úhrnu uvedenému v tabulce. Zdůvodnění velmi nízké docházky v Jestřebicích a Mimoni jsem v dokumentaci nenašla.

Osnovy a složení vyučovacích předmětů:

Osnovy pro obecné školy byly až do roku 1933 stanovovány jako prozatímní, např. výnos MŠANO z 6.května.1930 č. 47.415-I stanovoval prozatímní osnovy na školní roky 1930/31, 1931/32, 1932/33 a jejich platnost byla prodloužena i na školní rok 1933/34. Podle výnosu MŠANO z 10. července 1933 bč. 67.311/33-I, jímž se upravují a vyhlašují

definitivní učební osnovy pro obecné školy, se stanovily definitivní normální osnovy od školního roku 1934/35. Tyto osnovy obsahovaly učivo jen v hlavních rysech na dobu jednoho roku. Proto bylo zadáno, aby obecné školy vypracovaly podrobné osnovy, ve kterých bude učivo podrobněji naznačeno a rozděleno na menší časové jednotky, vypracovat tyto podrobné osnovy měly místní učitelské porady nebo zvláštní učitelské výbory za vedení příslušných školních inspektorů, tak aby byla ve školních okresech zachována jednotnost. Takto rozpracované osnovy pro obecné školy spravované přímo MŠANO schvaloval okresní školní inspektor - např. 16.8.1934 pod č.j.3318/34 byly schváleny osnovy, které zpracoval Antonín Dvořák, ředitel české obecné státní školy v Novém Oldřichově. Osnovy byly velmi podrobné, obsahovaly přesný výčet činností v jednotlivých předmětech, dělené byly na měsíce, týdny a vyučovací hodiny v jednotlivých odděleních a ročnících. V tomto roce a v roce následujícím byly doplněny o učivo v oboru branné výchovy, obsahovaly i osnovy německého jazyka.

Zprávy o zpracování osnov se ve školních dokumentech objevují také v předchozích letech a to v školním roce 1920/21, pak 1923/24 a 1926/27.

V normálních inspektorátu českých státních menšinových škol v České Lípě č.22/1937 je zveřejněn přesný rozpis hodinových dotací na jednotlivé předměty obecných a měšťanských škol.

Obecné školy: 1.- 8.ročník

předmět	ročník
náboženství	1. - 8.
občanská nauka a výchova	3.,4.,5.
čtení	1.,2.
psaní a cvičení řeči	1.,2.
jazyk vyučovací	3. - 8.
prvouka	1.,2.

vlastivěda	3.,4.,5.
zeměpis	6.,7.,8.
dějepis	6.,7.,8.
přírodopis	6.,7.,8.
přírodozpyt (fyzika)	6.,7.,8.
počty	1. - 8.
kreslení	3. - 8.
psaní	3.,4.,5.
zpěv	1. - 8.
tělesná výchova	1. - 8.
ruční práce chlapecké	3. - 8.
ruční práce dívčí	3. - 8.

Měšťanské školy: I. – IV. Ročník

předmět	ročník
náboženství	I.,II.,III.
občanská nauka a výchova	I.,II.,III.IV.
jazyk vyučovací	I.,II.,III.,IV.
zeměpis	v 1.pololetí všech ročníků
dějepis	v 2.pololetí všech ročníků
přírodopis	v 1.pololetí III.
	v 2.pololetí II. a IV.
přírodozpyt	v 1.pololetí II. a IV.
	III.
počty	I.,II.,III.,IV.
měřičství a rýsování	I.,II.,III.,IV.
kreslení	I.,II.,III.,IV.
psaní = krasopis	I.
zpěv	I.,II.
	III jen na dívčích školách

tělesná výchova	I.,II.,III.,IV.
ruční práce chlapecké	I.,II.,III.,IV.
ruční práce dívčí	I.,II.,III.,IV.

Německý jazyk se vyučoval jako nepovinný předmět.

Výnosem MŠANO ze dne 24.5.1935 je zařazena branná výchova, je požadován důraz na tento předmět, který byl rozdělen na tři okruhy, které je vhodné probírat v určených předmětech:

1. mravní branná výchova – lze zařadit ve všech předmětech, hlavně v občanské nauce a výchově
2. nauková branná výchova – v samostatném čase, prioritou je civilní protiletectká obrany a zásady první pomoci
3. tělesná branná výchova – v rámci tělesné výchovy, důrazný požadavek provádět v každé roční době

Pravidla pro přestup na školu měšťanskou ze školy obecné stanovovala, že žáci by měli mít nejhorší známku 3. Podle Normálií č. 15/1937 bylo pod č. j. 4829/37 umožněno postoupit na měšťanskou školu i žákům, kteří měli známku 4. Museli však splňovat tyto minimální požadavky:

- v jazyce vyučovacím schopnost číst s porozuměním, znát tvrdé a měkké slabiky, vyjmenovaná a odvozená slova, určovat podstatná jména a slovesa, najít v jednoduché větě podmět a přísudek
- v počtech znalost malé násobilky a čtyř základních výkonů písemného počítání s celými čísly

Učebnice: podle oběžníku inspektorátu v České Lípě č. 31/1933 byla komise učitelů škol obecných za účelem ustanovení jednotlivých učebnic. Komise měla pracovat na základě výnosu MŠANO č. j. 136.546-I ze dne 6. prosince 1932 O užívání a schvalování učebnic a učebních pomůcek na národních školách.

Celkově lze říct, že při sestavování osnov a používání učebnic měli učitelé poměrně velkou zodpovědnost, vytvoření osnov bylo velmi

podrobné a časově náročné, náročné bylo i skloubení práce v několika odděleních (postupných ročnících) jednotlivých tříd. V dnešní době je na podobném principu založena práce na malotřídních školách.

4. Ze školních kronik, školní i mimoškolní akce, spolupráce školy a české menšiny v pohraničí.

V zachovaných školních kronikách lze získat mnoho různorodého materiálu. Samozřejmě musíme počítat i s tím, že zápisy vedené většinou správci školy a řídicími učiteli jsou subjektivním hodnocením skutečností. Pro popis různých školních akcí jsou však velmi dobrým vodítkem. Použila jsem kroniky těchto škol: Bezděz, Cvikov, Doksy, Jablonec u Mimoně, Jablonné v Podještědí, Kamenický Šenov, Nový Bor, Nový Oldřichov, Skalice, Stráž pod Ralskem, Vrchbělá, Zahradky, Zákupy.

Již od prvních let českých státních škol na okrese se na všech školách konaly pravidelně tyto akce:

Oslavy vzniku republiky 28. října, někdy nazývané oslavy Dne svobody – často to byly přednášky o významu tohoto dne, o významu T.G. Masaryka, recitační a pěvecká vystoupení, akademie školy, koncerty hudebních těles, filmová představení, školní shromáždění. Některé oslavy se konaly ve školách, častěji však na veřejnosti za účasti rodičů i dalších členů české menšiny. Oslavy se nesly ve slavnostním a důstojném duchu, republika byla ještě mladá a bylo třeba posilovat národní cítění u žáků i dospělých. V roce 1928, v roce 10. výročí vzniku státu, byly oslavy zvláště velké a ve velmi slavnostním duchu – zdravice žáků atd.

Vánoční nadílky – ty byly neseny jak v duchu tradic Vánoc, tak i v duchu pomoci potřebným, na většině škol byly tyto nadílky spojeny s pěveckým vystoupením. Velký byl jejich sociální význam, děti dostávaly nejen cukroví a vánočky, ale hlavně zimní teplé ošacení a obutí. Na tyto nadílky pravidelně přispíval místní školní výbor, věnovaly se jim peníze získané ze vstupného na školní akce, častými dárci bylo České srdce, okresní péče o mládež, Sokol, Česká Beseda, Národní Jednota Severočeská, Sdružení paní a dívek československých v Praze, ošacení pocházelo i ze sbírek konaných ve školách např. v Praze, dary zasílali i

živnostníci a majitelé různých závodů z vnitrozemí, spolky (Spolek českých cukrářů, obec Baráčníků z Prahy - Žižkova) atd. Především v letech hospodářské krize se staly téměř nepostradatelnými pro nejchudší žáky. Často se rozdělovala i mouka, cukr atd. Tak bylo křehké kouzlo Vánoc spojené s ryze praktickou činností, bez které by některé rodiny sociální nouzi přežívaly jen těžko. Učitelé měli mnoho práce se zajišťováním nadílek, jejich rozdělením a také závěrečným vyúčtováním.

5.březen, narozeniny prezidenta T.G. Masaryka – tento den se uváděl v oddílu školní oslavy každý rok na všech školách. Většinou probíhaly přednášky o významu osobnosti prezidenta Masaryka při vzniku samostatného československého státu. Časté také byly odesílány pozdravné dopisy prezidentovi. Na tyto dopisy odpovídala prezidentská kancelář a dětem děkovala a nabádala je k školní píli a k vlastenectví. Všechny kroniky uvádějí jako den národního smutku 14. září 1937, kdy T.G.Masaryk, prezident osvoboditel, zemřel. V tento den se konala smuteční shromáždění.

1.květen – tento den nebyl většinou slaven jako svátek práce, ale v našem regionu se k němu vztahují máchovské oslavy. S osobností Karla Hynka Máchy je spjat především kraj kolem Bezdězu a dnešního Máchova jezera. Například v roce 1928 byla uskutečněna návštěva hradu Bezděz a přednáška J. Maštálka o útisku Čechů v pohraničí. Reakcí na tuto akci pak byl úvodník v německém listě Leipener Zeitung, kde se autor jménem Němců velmi pohoršoval nad tím, že si Češi dovolí nazývat „jejich“ jezero Máchovým. K těmto akcím můžeme přiřadit i výlety českých škol z vnitrozemí na Bezděz a k jezeru, při nich často výletníci navštěvovali školu v Doksech a Bezdězu a posilovali žáky menšinových škol v jejich práci. Zhruba od poloviny třicátých let probíhaly na Bezdězu české akce tzv. tábory lidu pod heslem „Střežme si své hranice“. Měly za úkol posílit českou menšinu v tehdy již napjaté národnostní situaci a připravovat na případnou obranu země.

Dětské dny – zmiňovány jsou většinou až během třicátých let. Pořádala je většinou Okresní péče o mládež v Mimoně, Jablonném a České Kamenici. Scházeli, či sjížděli, se na ně žáci z okolních škol. Dětské dny byly spojené většinou se sportem, žertovnými soutěžemi a cenami ve formě sladkostí. Některé školy si Dětský den pořádaly spolu s okolními školami např. Kamenický Šenov, Prácheň a Nový Oldřichov, jako společnou akci.

Kulturní akce – učitelé považovali hraní divadla, loutkového divadla a sborový zpěv za velmi dobrý způsob jak se dobře naučit mateřskému jazyku. Navíc vystoupení se vstupným přinášela někdy nemalé částky do pokladny místního školního výboru. Vystupování dětí bylo obohaceno ještě vystoupeními dospělých, profesionálními umělci, promítáním pohádek, návštěvami divadelních a filmových představení ve větších městech.

Tak například v Doksech v roce 1926 vystoupil pražský sbor „Vítkov“, v roce 1928 bylo první české filmové představení, v roce 1929/30 zde proběhly čtyři „pohádkové besídky“ t.j, promítání diapozitivů, výtěžek jedné z nich byl např. 150,- korun, od roku 1930 se uvádí aktivní loutkové dětské divadlo.

Škola v Bezdězu uvádí v roce 1929 tři vystoupení ochotnického divadla. Cvikovská kronika píše v roce 1924 o dvou školních akademiích, česká menšina zde pořádala divadelní představení a tradičními se staly české plesy.

V Kamenickém Šenově hráli žáci i pro veřejnost loutkové divadlo, výtěžek představení byl např. 276,10 korun. Hrál se též dětské divadlo. Velký úspěch měla hra „Janíčková smrt“ s výtěžkem 2 780,50 korun. Škola uspořádala v roce 1928 zájezd na výstavu soudobé kultury do Brna.

Škola v Jablonci u Mimoně pořádala divadlo se zpěvy, které nacvičili žáci společně s kamarády ze škol z Cetenova, Palohlav a Proseče.

Škola v Jablonném v Podještědí pořádala první představení loutkového divadla se hrou „Oldřich a Božena“ již v roce 1923. O tři roky později hrají děti i pro veřejnost každou zimní neděli, celkem v této sezóně odehráli deset představení a v dalších letech pokračovaly.

Nový Oldřichov – v následující kapitole budu hovořit o dětském pěveckém sboru, jinak děti hrály loutkové divadlo i divadlo se živými herci, každý rok se pořádaly akademie školy s bohatým programem.

Nový Bor – kronika uvádí divadelní představení pro veřejnost.

Loutkové divadlo hrály také děti ve Vrchbělé a Zákupcích. Divadlo se živými herci pak žáci ze Skalice. Dětské divadlo i divadlo s dospělými připomíná kronika školy v Zahrádkách, tam se pořádaly i školní akademie.

Školní výlety – pořádány byly většinou v měsících květnu a červnu. Sloužily k poznání kraje, ve kterém žáci žili. Častým cílem pak byl Bezděz, Máchovo jezero, skalní hrad ve Sloupu v Čechách, Svojkov, Hřensko a Českosaské Švýcarsko. Nejoblíbenější a nejčastější pak byly výlety do Prahy, pro mnohé žáky to byl jediný kontakt s hlavním městem, tyto výlety byly i vícedenní a zahrnovaly kromě shlédnutí památek např. i návštěvu divadelního představení v „kamenném“ divadle. Výletů se kromě dětí účastnili i rodiče. Peníze na výlety se získávali ze školních akcí a darů, v době hospodářské krize se pak většinou pořádali výlety jednodenní do okolí, aby se nezatěžoval rozpočet jednotlivých rodin.

Stravovací akce - o jejich financování jsem se již zmínila. Stravovací akce sloužily v době hospodářské krize a následných letech, jako doplněk stravy chudým žákům a žákům docházejícím. Neprobíhaly celoročně, ale většinou v nejchladnějších zimních měsících. O jejich konání se zmiňují všechny školní kroniky.

Škola v Doksech uvádí v roce 1931/32 přijatou dotaci na zimní stravování nejchudších dětí, částku neuvádí. Škola v Bezdězu uvádí zimní stravovnu pro přespoucí děti v roce 1928/29. Cvikovská škola uspořádala spolu s místním školním výborem a dárci v zimě roku

1928/29 vyživovací akci pro 40 chudých dětí z okolí, rozdělovala se mouka, krupice a cukr. Další podobnou akci pro cvikovské žáky uspořádala místní pobočka Sokola v roce 1932/33, byly rozdělovány brambory, mouka a kroupy, akce se několikrát opakovala. Dále tato škola pořádala státní stravovací akci v roce 1935/36, kdy byla devíti nejchudším dětem poskytována ve třech zimních měsících polévka za 50 haléřů.

Škola v Kamenickém Šenově pořádala zimní stravovací akci hlavně pro přespolní žáky z finančního daru firmy bratři Jílkové ve školním roce 1927/28. Jablonné v Podještědí, místní česká obecná škola dobře spolupracovala s Českou besedou. V zimě roku 1922/23 zajišťovali pro chudé žáky polévku a kakao. V roce 1931 zde vznikla Okresní péče pro mládež pro soudní okres Německé Jablonné. Následujícího roku již organizovala rozdělení potravin a stravovací akci pro děti nezaměstnaných.

Škola v Novém Oldřichově pořádala stravovací akce hlavně v letech 1930-34. Většina z nich byla financovaná z darů, částečně z prodeje skla na bazarech ve vnitrozemí. Výtěžky z bazarů dostával místní školní výbor, odbor Národní Jednoty Severočeské nebo Okresní péče o mládež, tyto instituce pak peníze vracely škole ve formě darů a příspěvků na stravovací a ošacovací akce. Škola ve Vrchbělé uvádí stravovací akci během celé zimy 1928/29, která byla velmi tuhá. Zákupská škola prováděla stravovací akci po 6 zimních týdnů v roce 1930/31, kdy děti dostávaly 5x týdně mléko a rohlík.

Ošacovací akce byly v naprosté většině spojené s vánoční nadílkou.

Mimořádné události - školní kroniky si všímají i dění v místě školy. Popisují například požáry a povodně, úmrtí žáků či učitelů, zmiňují akce české menšiny a někdy neblahé poměry mezi jednotlivými spolky a někdy i uvnitř těchto spolků.

Kronika v Doksech se pravidelně zmiňuje o průběhu lázeňské sezóny, jako hlavním zdroji příjmů ve městě. Velká pozornost se věnuje volbám celostátním i místním a jejich výsledkům.

Všechny kroniky zmiňují mimořádně krutou zimu roku 1929, kdy únoru uhodily mrazy až -40 stupňů Celsia. V mnoha budovách nebylo možné udržet přijatelnou teplotu, uvádí se, že se místnosti daly vytopit jen na 10 stupňů Celsia. Tam, kde bylo již ústřední topení, popraskalo. Přespolní žáci, kteří docházeli pěšky přestali do škol chodit. Mrazy a velké množství sněhu postihly celou republiku a proto byly vyhlášené mimořádné prázdniny na celém území státu (školy pod správou MŠANO) ve dnech 14.-28.2. 1929. Pravidelná výuka byla obnovena v březnu 1929.

Mimořádná byla pro učitele i mobilizace v roce 1938, mnozí z nich byli povoláni. Ze zápisů v kronikách je patrná víra Čechů v dobrý konec a v zásah státu před i po Mnichovské dohodě. Do poslední chvíle se ve školách učilo, i když už mnoho rodičů poslalo své děti do bezpečí.

V říjnu 1938 byla evakuována značná část českého obyvatelstva okresu do vnitrozemí. Inspektorát českých škol z Ústí nad Labem přešel patrně do Roudnice, českolipský inspektorát přesouval svou agendu do Bělé pod Bezdězem a Mladé Boleslavi. Evakuovaní správci, řídicí učitelé a ředitelé škol měli některé písemnosti jako např. inventární a pokladní deník a pamětní knihu (kroniku) zaslat úřadujícímu inspektorovi v blízkosti nových hranic. Mnoho fondů škol bylo naprosto ztraceno, možná i záměrně zničeno. Zajímavý je pak osud fondu české státní školy z Nového Oldřichova, který se zachoval celý v školní budově po celou dobu následující války, v roce 1961 pak provedl jeho inventarizaci pro Okresní archiv v České Lípě, pobočka Nový Bor, Bohumír Jindra, také bývalý učitel.

Podzimem 1938 končí prvorepubliková historie českých státních škol v okrese Česká Lípa. V poválečném období nastalo odlišné údobí českého školství. Historické prameny nám však dovolují nahlédnout do

osudů a tradic jednotlivých škol našeho okresu a dovolují je využít i v dnešní době, což se bohužel děje jen zřídka.

5. Učitelské osobnosti

V materiálech českolipského archívu je celá řada učitelských osobností, které se výrazně podílely na kulturním, sportovním i osvětovém dění v okrese. Většina učitelů se snažila nejen učit své žáky, ale také přispívat k společnému životu české menšiny ve svých obcích. Vybrala jsem si několik učitelů, jejichž osudy se mě zaujaly.

Emanuel Sobíška (1894-1948): profesor českého reformovaného gymnázia v České Lípě. Spolupracoval s vlastivědným časopisem Bezděz. V roce 1931 zpracoval stať „Vězeň českolipský“ o osudech Jakuba Arbesa, který byl v České Lípě vezněn. Sobíška touto prací dal základ pro budoucí arbesovské bádání v regionu. Zabýval se též vztahem Karla Hynka Máchy k oblasti kolem dnešního Máchova jezera a hradu Bezděz, také publikoval o pobytech Boženy Němcové a Karolíny Světlé na Liberecku. Pozvedal ducha české menšiny, tím, že zdůrazňoval zajímavost regionu pro umělce. Přednášel, publikoval.

Vladislav Jindra (1908 Kamenický Šenov – 1956 Sloup v Čechách): pocházel z české sklářské rodiny. Vystudoval žatecký učitelský ústav a na první místo nastoupil do obecné školy ve Sloupu v Čechách. Byl pověstný svou zodpovědností ke své práci, k dětem i rodičům, známý svým příkladným vztahem k rodnému pohraničí. Je to vůbec jeden z mála místních rodáků, kteří v období první republiky v regionu pracovali.

Zabýval se i prací ve volném čase dětí, vedl turistický kroužek se zaměřením na praktickou vlastivědu, ochotnické žákovské divadlo, dělal cvičitele v Sokole. Po 2.světové válce se vrátil, od roku 1946 pracoval jako ředitel první obecné školy v Novém Boru, tedy školy národní.

Podařilo se mu obnovit a velmi moderně vybavit školní budovu, pro politické neshody odchází v roce 1956 zpět do Sloupu v Čechách k práci, kterou nejvíce miloval, k přímé práci na elementárním stupni. V tomto roce zde zemřel.

Jaromír Brož (1914 v Brdu u Nové Paky-1942Nizozemí): absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové včetně maturitní zkoušky pro školu obecnou, vykonal také speciální zkoušku, kterou získal kvalifikaci pro výuku francouzského jazyka na školách měšťanských. Prvním místem byla dívčí měšťanská škola v Trutnově, byl zde sedm měsíců. Od 1.9.1934 nastoupil do Nového Boru. Zde se ihned zapojil do kulturního dění, byl zanícený vlastenec. Vedl žákovské divadlo, již 28.října 1934 k výročí vzniku československé republiky zahrály děti divadelní hru „Hrníček štěstí“ od Zdeňka Štěpánka. Brož byl všude tam, kde bylo potřeba podpořit účast žáků na menšinové kultuře. Po ročním působení v Novém Boru byl doporučen okresnímu inspektorovi k vedení samostatné expozitury zahrádecké školy v Holanech, v roce 1935 zde nastoupil jako učitel. V roce 1936 nastoupil vojenskou službu u letectva. Po okupaci odchází přes Polsko a Francii do Anglie. Za boje v Polsku byl vyznamenán polským Válečným křížem. V Anglii se stal členem 311 československé bombardovací peruti jako navigátor. 16. ledna 1942 po nočním náletu na Brémy zemřel v hořícím, sestřeleném letadle u města Tillburgu v Nizozemí.

Posledním učitelem bude Jan Žák, je to osobnost, která mě zaujala svým nadšením, zaujetím pro práci, obětavostí až za hranice možností, spojuje v sobě všechny dobré vlastnosti učitelů menšinových škol a příslušníků české menšiny na severu Čech.

Jan Žák: narodil se v roce 1896, příslušnost uváděl v obci Nákří u Českých Budějovic. V roce 1916 složil „válečnou“ maturitu na Ústavu ku vzdělávání učitelů v Českých Budějovicích. Další dva roky strávil ve vojenské službě. Na své první učitelské místo nastoupil do Velešína, okres Český Krumlov. Odtud se dal dobrovolně přeložit do Oldřichova u České Lípy, dnes Nový Oldřichov. Nastupil zde 1. ledna 1920 jako zatímní správce české zemské školy obecné a již na jaře 1920 organizuje účast na všesokolském sletu v Praze pro oldřichovské Čechy.

V listopadu 1921 vykonal u zkušební komise v Českých Budějovicích zkoušku způsobilosti vyučovat na školách měšťanských gramaticko-historický obor. Od roku 1922 byl předsedou Budče Drtinovy, organizace českolipských učitelů menšinových škol.

27. června 1922 podal pod č.j. 147 s.š., prostřednictvím inspektorátu v Litoměřicích, ministerstvu školství a národní osvěty pamětní spis, který se zabýval reorganizací menšinového školství v soudním okrese Česká Kamenice. V září roku 1922 nastupil jako první správce nově ustavené české měšťanské školy v nedalekém Kamenickém Šenově. Zde se oženil, jeho žena byla také učitelka obecné školy. 17. ledna 1923 onemocněl zřejmě zanedbanou plicní chorobou. Jeho zdravotní stav se prudce horšil. Byl převezen do nemocnice v Novém Boru, kde 10. února 1923 zemřel ve věku nedožitých 27 let. Pohřben byl v Kamenickém Šenově.

„Pohřbu zúčastnila se celá česká menšina, jež v něm ztrácí nejen učitele, ale i svého dobrého ochránce...“

Čestmír Hruška, školní kronika České obecné
menšinové školy v Oldřichově, 1920

V další části se chci soustředit na Žákovu učitelskou práci, především v oldřichovské škole. Popisuje situace, se kterými se museli potýkat všichni nastupující učitelé v nových českých školách.

První snahou Žáka po nástupu do Oldřichova bylo získání rodičů na svou stranu a „zahýbání dušičkama dětí“. To rozhodně nebyla lehká práce, polovina českých dětí vůbec česky nemluvila, ostatní mluvily špatně. Začal je nejprve učit česky mluvit, pak teprve číst a psát, jak lze vyčíst ve školní kronice, nebyla to práce snadná. Snažil se opravdu dětem pomoci, pokud nezabrala jedna metoda, zkoušel jinou. Jako příklad citace z jedné jeho přednášky pro kolegy:

„Po jednoročním trpném užívání slabikáře rozhodl jsem se po úvahách zavést na své jednotřídce vyučování podle Kožíškových „Poupat“. Čtením podle slabikáře vychováváme děti k duchamarné mechanice,

keré sice nezavrhuji a která je do jisté míry na škole nutná, ale které musíme se, zvláště na počátku práce s dětmi, vystříhati. Než zavedl jsem „Poupata“, obával jsem se, že dívky málo znalé jazyka vyučovacího, nebudou moci sledovat myšlenky a myšlenkové celky, zkrátka nebudou se moci právě těch vtipných začátků čtení, které však pro další naučení jsou nutny...”

Jan Žák: Vyučování na stupni
elementárním, 1921

Na konci školního roku 1919/20 konstatoval, že všechny děti plynule mluví česky. Vyučování bylo ztíženo naprostým nedostatkem učebnic, přesto sám učitel i rodičovská veřejnost hodnotili výsledky jako „nečekané“. V dalším školním roce se snažil o zavedení činné školy. Děti si zvolily žákovský výbor, po vzoru voleb do národního shromáždění. Vyučování doplnila výroba Alšova loutkového divadla, chlapci vyrobili kulisy a děvčata oblékla polotovary loutek do šatů. Tato činnost provázela celé vyučování a také nahradila ruční práce, na které ostatně nebyla učitelská síla. První představení pro rodiče „Kašpárek v pekle“ se konalo 20. prosince 1920 a velmi se povedlo. V tomto roce byla otevřena i malé knihovnička pro děti a dospělé a pan učitel se začal věnovat i knihovnické práci.

V školním roce 1921/22 si Žák zřejmě podlomil zdraví, vyučoval ve dvou třídách, dopoledne v Oldřichově a odpoledne v Mistrovicích, celkem 35 hodin týdně, za přespočetné práce pak obdržel 250.- korun za pololetí. Po zvládnutí mateřského jazyka začal Žák věnovat velkou pozornost vlastivědě a dějepisu, často spojoval teorii s vycházkami do širokého okolí obce – Česká Kamenice, Kamenický Šenov, Prácheň a Panská skála, Sloup v Čechách a Svojkov. Další akcí byl školní výlet do Prahy. Velkou váhu kladl Jan Žák i na osvětovou práci mezi rodiči. Hned po svém nástupu přednášel na téma: „Součinnost školy a rodiny“. Vyslovil zde jasně cíl a účel školy, vyučování a výchovy, svůj vlastní program a jak rodina může práci školy podporovat a doplňovat, ale také mařit.

7. března 1920 v sále hospody pana Waltera proslovil přednášku o životě a stěžejních myšlenkách prezidenta Masaryka. Tato přednáška byla spojena s prvním pěveckým vystoupením oldřichovských dětí.

5. července téhož roku pořádal pod širým nebem přednášku o významu mistra Jana Husa.

Pod záštitou okresního osvětového výboru pořádal i další přednášky (Komenský, Jirásek, Borovský) a také doučoval v zimních měsících od roku 1920 dospělé Čechy v Kamenickém Šenově počtům a občanské nauce v tzv. lidové škole. Pro život české menšiny v obci i okolí se stal téměř nepostradatelným, po jeho smrti ho nikdo nedokázal zcela nahradit.

Během několika málo let svého působení v Oldřichově dokázal dát dohromady dětský pěvecký sbor vysokých kvalit. Záběr Žákových zájmů a schopností byl opravdu široký. Poprvé vystoupil sbor v obci, jak už jsem zmínila výše. Vystoupení bylo ještě skromné, recitace a zpěv českých a slovenských písní. V květnu 1920 při oslavě 1. máje zpívaly již děti dvojhlasně a děvčata tančila národní tance. V říjnu 1920 při oslavě vzniku republiky sbor již vystupoval s trojhlasý, zpívaly se písně národní i hymny, některé děti zpívaly sóla, recitovalo se a tančily se lidové tance. Pro velký úspěch musela být některá čísla programu opakována. Jeviště na tuto slavnost zapůjčil místní německý spolek, někteří jeho členové však prohlašovali, že Němci již nikdy nebudou moci vstoupit na jeviště, které pošlapaly české děti.

Školní rok 1921/22 znamenal již pro zkušené zpěvačky velký úspěch. V době velké krize ve sklářském průmyslu, bídy a celkově neutěšeného stavu v české menšině, dokázaly děti tak nadchnout svými výkony pro českou myšlenku, že o nich referoval nadšeně i regionální tisk a tisk ve vnitrozemských okresech. V tomto roce proběhlo první vystoupení v říjnu v Mistrovicích, protože oldřichovští Němci nechtěli zapůjčit žádný sál. Vystoupení se zúčastnili i zástupci české menšiny z České Kamenice a České Lípy.

Zřejmě na základě jejich referencí následovalo pozvání do Mimoně. Březnový koncert v Mimoni se velmi vydařil, nadšené reference přinesly tyto listy: České slovo, Československé noviny, Národní politika, Podještědský obzor a Mladoboleslavské listy.

„Jak český sever pracuje. Život menšin se probouzí a je stále intensivnější a intensivnější. Je to práce tichá a beznáročná. Kolik záslužného díla vnesl do menšin český učitel, proti němuž tolik nepřátel v této době stojí, dokazuje zájezd dětí z Oldřichova u České Lípy do Mimoně. Tamější učitel J.Žák předčil svou tichou, vytrvalou prací všechna křiklavá hesla mnohých lživlastenců. Provedl se svými žáky koncert, trvající téměř tři hodiny, z nár. písní a sborů z čes.oper a to s takovou čistotou tónů a akordů a s téměř bezvadnou hudební kázní, že to vzbuzovalo všeobecný podiv...“

Mladoboleslavské listy č.34, 6. března 1922

Další vystoupení následovala v Kamenickém Šenově a České Lípě. Děti toužily vystoupit i v Mladé Boleslavi, tam se však jednání nesešlo se vstřícností a nakonec je nikdo nepozval. O českolipském koncertu přinesly články listy: Národní zájmy a Československé noviny. Pro závěrečné zhodnocení práce Jana Žáka s dětským pěveckým sborem cituji z článku profesora lipského státního reformního gymnasia Zdeňka Juny:

„ Předneseny byly sbory troj a čtyřhlasé, částečně sóly promíšené. Jednotlivé sbory působily přímo podmanivě, jak krásně byly zpívány. Nadšení obecenstva rostlo od čísla k číslu a skladby nebyly lehké. Byly na programu též sbory operní, ale ty samy o sobě nemohly posluchačstvo uchvátiti, kdyby nebyly tolik oživeny silným výrazem po stránce rytmické, deklamační, čistě hudebním. Viděli jsme zkrátka vzorný příklad disciplíny, která jedině mohla spolu s obětavostí ,a hlavně k dětem, docílití takový úspěch, že zřídka kdy najdeme podobný příklad. Nesmíme však oceňovat práci p.uč. Žáka jako sběhlost dokonalého sbormistra, ale jako práci učitelskou v nejkrásnějším slova smyslu.

..... Oldřichovská škola vykonala již několik zájezdů a všude zanechalo vystoupení zpěváčků a drobných zpěvaček hluboký dojem, který těžko zmizí, když jsme slyšeli tolik krásy z duší, které ještě nehřešily sobectvím...“

Československé noviny, 26. května 1922

Jan Žák byl jistě člověk s hlubokým vztahem k učitelské práci, člověk, který se stále vzdělával a toužil ve svém snažení dojít dál.

Po prostudování dostupných materiálů jsem došla k přesvědčení, že dodnes nedocenené práci učitelů českých menšinových škol by se měla věnovat mnohem větší pozornost. Jejich osudy, pedagogické názory, životní postoje a vztah k žákům jsou zdrojem poučení pro současné i budoucí pedagogy. Jsou málo prozkoumanou součástí tradic naší profese.

Závěr

Během dvaceti prvních let samostatného českého státu vzniklo na dnešním okrese Česká Lípa 46 škol obecných, 6 škol měšťanských a 19 státních škol mateřských, všechny s českým vyučovacím jazykem. To je poměrně významný počet, uvážíme-li, že v roce 1918 neexistovala ani jedna česká škola. Okres spravovaly dva inspektoráty menšinových škol, Česká Lípa a Ústí nad Labem, do jejich správy pak celkem patřilo 123 obecných škol a 13 měšťanských škol, které dnes patří do různých okresů Libereckého i Ústeckého kraje.

Školy vznikaly za maximální podpory československé republiky, bylo nutné zřídit jiný systém řízení a financování těchto škol, kdy veškeré náklady na sebe převzal stát. Vznikly nové obvody inspektorátů českým menšinových škol. To vše v situaci, kdy nově vznikající stát se teprve konstitoval, přijímal své zákonné normy ve všech oblastech života. Zároveň ponechával stát v původním rozsahu školy německé a zajišťoval německé menšině v republice její zákonná práva.

Vznik českých státních škol provázely od samého začátku problémy finanční, materiální i personální. Na druhou stranu školy vznikaly z potřeb a na přání zdejší české menšiny, která se po vzniku republiky stávala uvědomělejší a samostatnější. Škola se tak stala centrem menšinového života ve většině obcí. Během let 1919-1938 se rozvinula celá řada menšinových aktivit, došlo k emancipaci českého obyvatelstva. Vývoj jednotlivých škol má několik shodných bodů. Počáteční nadšení pro českou školu vystřídaly starosti s jejím umístěním, vybavením i personálním obsazením, škola se dobře rozvíjela tam, kde nedocházelo k častému střídání učitelů. K stabilizaci učitelského sboru většinou docházelo až v průběhu prvních pěti let práce škol.

Obecné důvody kolísání počtu žáků v českých školách se mi nepodařilo dokázat, většinou měl počet žáků stoupající tendenci. Uváděný pokles žáků např. v letech 1926-28 byl spíše jen místním problémem, jako důvod je uváděn nástup slabých, „válečných“ ročníků do škol

měšťanských. Počet žáků neklesal významně ani v letech hospodářské krize, kdy část českého obyvatelstva z okresu odcházela pro nedostatek práce. Většinou se škola v těchto letech snažila zaopatřit své žáky základními životními potřebami prostřednictvím svých aktivit v sociální oblasti, např. stravovací akce, ošacovací akce. K těmto činnostem se pak řadilo i to, že pro rodiny nepředstavovala školní docházka jejich dětí velkou finanční zátěž, i pomůcky a učebnice zcela financoval stát. Počet žáků neklesal ani v letech zvyšujícího se národnostního napětí koncem třicátých let minulého století, naopak se ve většině škol zvyšoval. Školy trvale navštěvovalo i menší procento žáků německé národnosti, důvodem bylo zřejmě získání vysvědčení z české státní školy a lepší šance pak získat zaměstnání ve státní správě atd. Důvodem bylo i náboženské vyznání, například děti německých adventistů byly v německých školách pokutovány za sobotní absence, školy české jim povolovaly si vyučování nahradit.

Mnoho škol by však nemohlo úspěšně pracovat bez stálé finanční podpory různých dárců, ať už soukromníků nebo spolků, především z vnitrozemí, kteří pomoc českým školám v pohraničí pokládali za svou vlasteneckou povinnost a udržovali školy v chodu i během let hospodářských problémů.

Stát pak investoval nejenom do běžného chodu školy, ale i do stavby nových školních budov. Zde neslo MŠANO téměř všechny náklady samo. Nové budovy pak znamenaly velkou podporu menšinového života v jednotlivých obcích a městech. I stavba školních budov však závisela na finanční situaci státu, v letech 1936-38 se nové budovy již téměř nestavěly, důvodem byly investice státu do své obrany a armády.

Velkou měrou se na úspěšném rozvoji škol podíleli i okresní školní inspektoři menšinového školství, jejich práce byla velmi náročná, zahrnovala dohled nad kvalitou vyučování, rozhodování ve finančních záležitostech, mapování národnostní situace a mnohdy také řešení různých sporů uvnitř české menšiny. Zřejmě největší díl práce odvedl na

českolipském inspektorátu Josef Maštálko, první českolipský inspektor a zapálený menšinový pracovník, který radou i pomocí stál při vzniku mnoha českých škol.

Velká část zodpovědnosti za chod českých škol, pak ležela na jejich učitelích a správcích, řídicích učitelích a ředitelích. Učitelé zde zpočátku byli umísťováni buď příkazem, nebo na vlastní žádost. Konkurzy na obsazení míst učitelů, jak bylo zavedeno na ostatních školách v republice, začaly probíhat až během několika prvních let činnosti školy. Nároky kladené na osobnosti učitelů byly v pohraničí vysoké, kromě své vlastní učitelské a řídicí práce, se stávali i aktivními členy zdejší menšiny, členy různých spolků a často také vedli české kandidátky do místních voleb.

Materiály, hlavně kroniky, si všímají i národnostní situace v obcích. Po vypjatých prvních letech samostatné republiky a občasných protičeských akcích, se situace v průběhu dvacátých let stabilizovala. Vztahy nebyly bezproblémové, ale obě národnosti žily vedle sebe, nezaznamenala jsem větší konflikty. Situace se začala vyhrocovat po vzniku Sudetoněmecké strany a sjednocení do té doby dost roztržité německé politické scény. Ani v tomto období jsem nezaznamenala žádné výrazné konflikty např. fyzické napadání, poškozování majetku atd. Odchod Čechů z oblasti proběhl poměrně rychle na podzim 1938.

Při zpracovávání tématu jsem měla největší problémy s nekompletními fondy jednotlivých škol, do některých materiálů jsem nemohla nahlédnout vzhledem k ustanovením zákona na ochranu osobnosti. Dobrým zdrojem informací pak byly kroniky a pamětní knihy škol, i když zajisté zkreslené subjektivním nazíráním skutečností toho, kdo zápisy pořizoval. Zápisy v kronikách mají danou svou strukturu a lze tak poměrně dobře pracovat na jejich srovnávání. Obsahují zásadní údaje o počtu tříd a žáků v jednotlivých školních rocích, o personálním zajištění a finanční situaci ve škole. Reflektují i důležité události v okolí školy.

Dobrým zdrojem informací byly oběžníky a normálie inspektorátů českých státních menšinových škol v České Lípě a Ústí nad Labem.

Práce si kladla za cíl zmapovat situaci českého školství v letech 1919-1938. Měla by sloužit k informování o českém menšinovém školství, o jeho historii. Specifika poválečného osídlení naší oblasti sebou přinesla i určitou nezakořeněnost, nemožnost navazovat na tradice, vzhledem k značnému rozptylu původu českých přistěhovalců po odsunu Němců v poválečném období. Jednotlivé školy v hodnocení své minulosti často začínají až v roce 1945, přitom je jejich historie, a možné tradice z ní vyplývající, delší a velice zajímavá. Nejenom tradice školních akcí a oslav, ale i tradice dobré a zodpovědné učitelské práce a celkového přístupu státu i jednotlivců ke školství.

Anotace:

Diplomová práce – Vznik a vývoj menšinového školství na okrese Česká Lípa v letech 1919-1938 – je zaměřena historicky, metodou zkoumání bylo studium historických materiálů a jejich setřídění, srovnání, zkompletování. Práce zabývá se procesem vzniku českého menšinového školství v regionu, kde před rokem 1919 nebyla ani jedna česká škola.

Práce je rozdělena do pěti samostatných kapitol. První se zabývá historií celého okresu i školství před vznikem Československé republiky, hospodářským a národnostním vývojem a situací těsně před rokem 1918.

Druhá kapitola je věnována vzniku a vývoji českých státních škol, jak v širší rovině zákonného, finančního a personálního zajištění, tak v rovině konkrétních údajů o jednotlivých školách na okrese, o kterých existují záznamy. V závěru kapitoly se podrobněji věnují hospodářské stránce činnosti škol a také zániku škol v roce 1938.

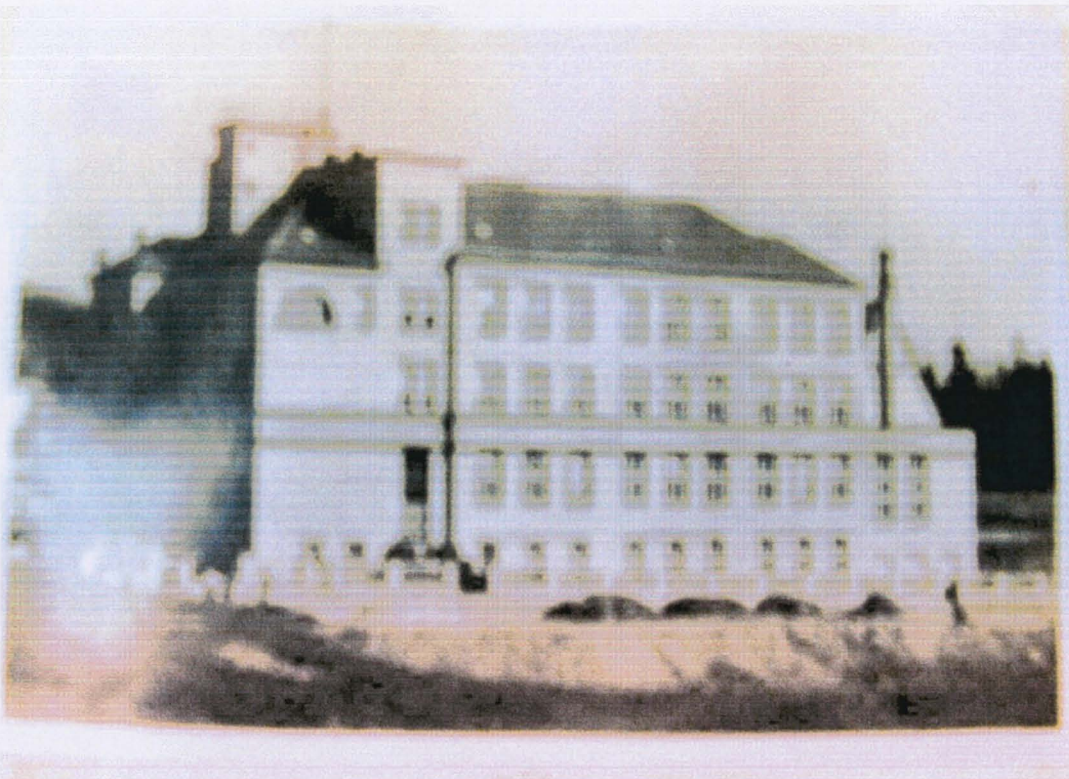
Třetí kapitola je věnována učitelům a jejich žákům, národnostnímu složení v českých státních školách, osnovám a vyučovacím předmětům, agendě škol vztahující se k vyučovacímu procesu.

Čtvrtá kapitola je tvořena zajímavými školními akcemi a mimořádnými situacemi, které se objevují ve velké části materiálů, spolupráci školy a české menšiny v jednotlivých místech.

Pátou kapitolu věnují učitelům, kteří mě zaujali svou prací či lidským osudem.

Celá práce si klade za cíl provést mapování situace v českolipském českém prvorepublikovém školství a připravit prostor k možnému dalšímu, podrobnějšímu zkoumání.

Přílohy

Budova nové české měšťanské a obecné školy v Novém Boru otevřená v roce 1928.

Nová budova české dvojtřídní školy ve Skalici otevřená v roce 1924.

Pamětní list k otevření nové budovy české obecné školy v Jablonném v Podještědí (Německé Jablonné) v roce 1930.

Budova Okresní péče o mládež v Jablonném
v Podještědí.

Mateřská škola v Jablonném v Podještědí na pískovišti
v areálu nové školní budovy.

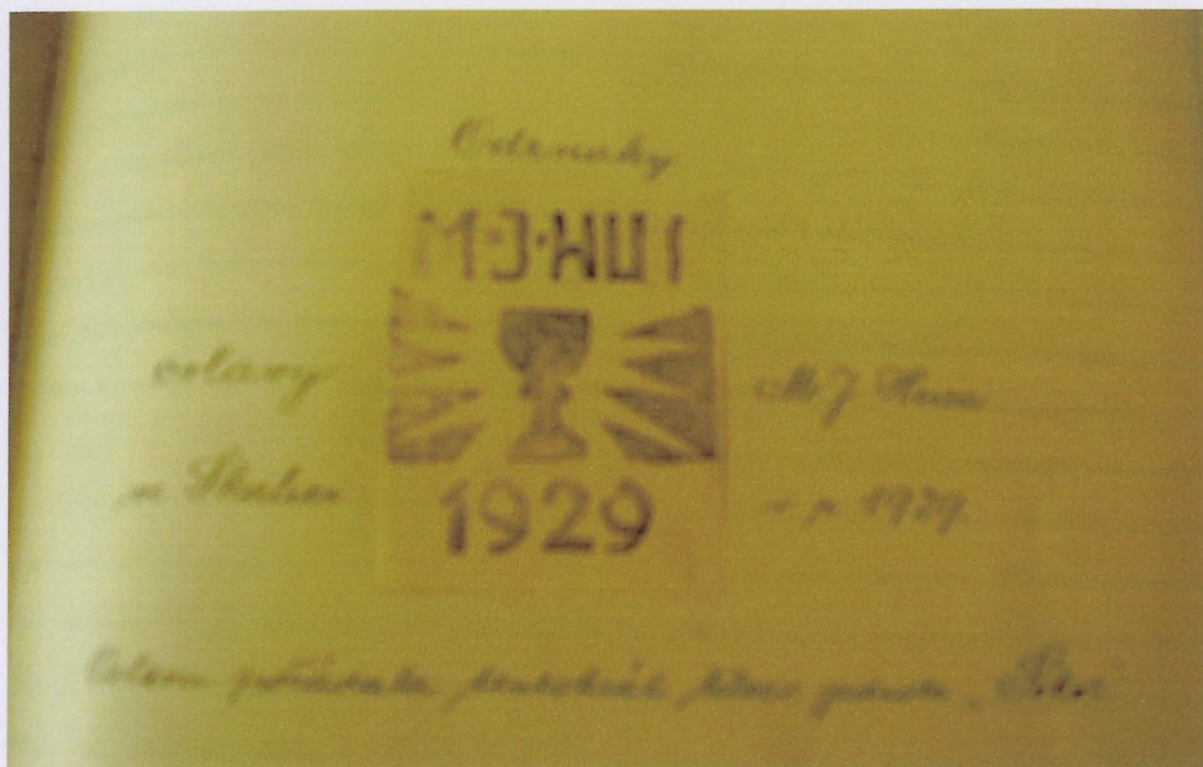

Okresní školní inspektor a známý menšinový pracovník
Josef Maštálko.

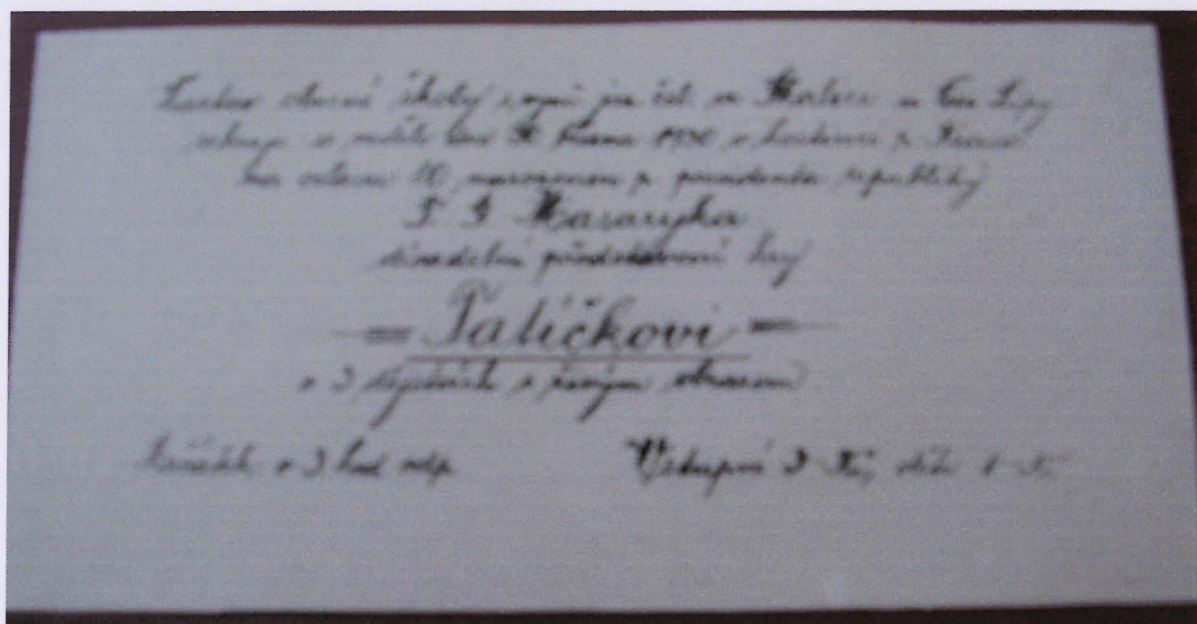
The image shows a handwritten record book page with two tables. The top table is a grid with several columns and rows of handwritten entries. The bottom table is a summary table with columns for 'Číslo', 'Jméno', 'Pohlaví', 'Věk', 'Město', 'Kdy', and 'Kde'. The entries in the bottom table are as follows:

Číslo	Jméno	Pohlaví	Věk	Město	Kdy	Kde
18	-	○	1	2	18	7

Zápis v kronice české menšinové obecné školy
v Jablonném v Podještědí - část rozsáhlého
sociologického průzkumu organizovaného v 30. letech
Ministerstvem školství a národní osvěty.

Upomínkový odznak oslav Mistra Jana Husa ve Skalici v roce 1929. Ve spolupráci se školou pořádala tělovýchovná jednota Sokol.

Pozvánka na divadelní hru „Tatíčkoví“ k 80. narozeninám prezidenta T.G.Masaryka v roce 1930 ve Skalici.

OBECNÁ ŠKOLA S ČSL. JAZ.
VYUČ. VE SKALICI U Č. LÍPY
POŘÁDÁ V NEDĚLI DNE 19. ČERVNA 1932

DĚTSKOU BESÍDKU

VMÍSTNOSTI P. KRAUSE.

NA POŘADU:

DÍVADLO, ZPĚV, TANEČKY A VÝSTUPY

ZAČÁTEK VE 3 HOD. ODPOLO.

VSTUPNÉ: 3Kč, 2ČLENNÁ RODINA 5Kč

DĚTI 1Kč.

ČISTÝ VÝNOS VE PROSPĚCH ŠKOLNÍHO
VÝLETU.

PŘIJĎTE SE POTĚŠITI S NAŠIMI
ČESKÝMI DĚTMI A PŘÍSPĚT K JEJICH
RADOSTI!

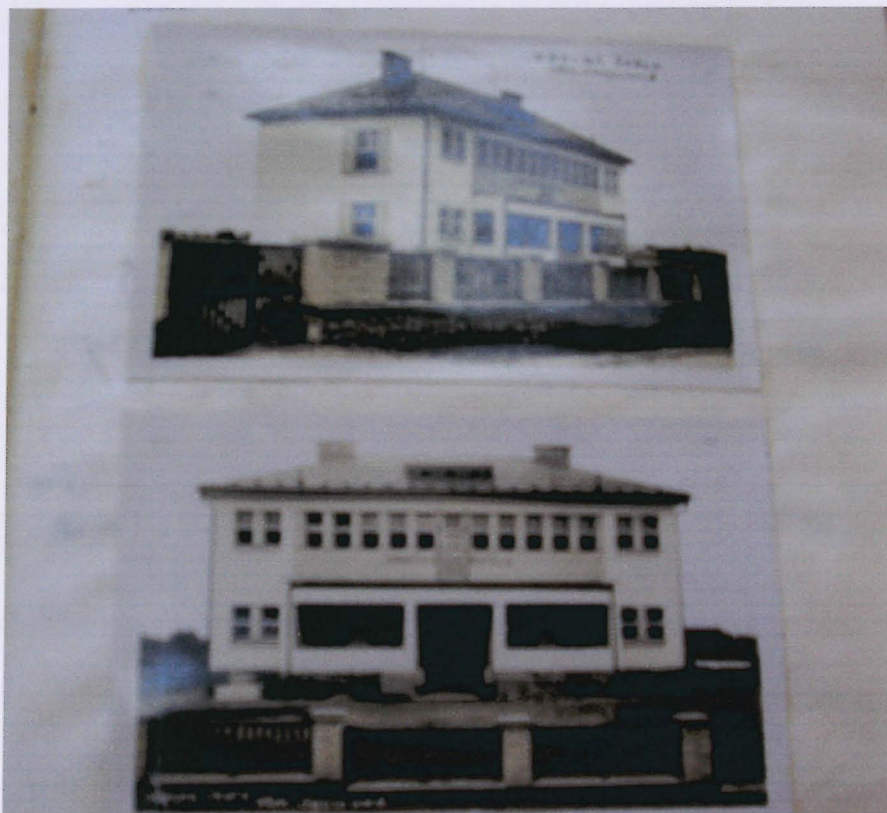
Pozvánka na dětskou besídku české školy ve Skalici
v roce 1932. Výtěžek byl věnován na financování
školního výletu.

Slavnostní otevření české obecné školy v Novém Oldřichově v roce 1932.

Budova německé školy v Jablonném v Podještědí, kde byly umístěny třídy české obecné školy.

Budova nové české obecné školy v Jablonném v Podještědí .

Umístění okresu Česká Lípa

Obce okresu Česká Lípa, ve kterých vznikly české
menštinové obecné a měšťanské školy v letech 1919-

1938.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Inventář fondu Česká st. obecná škola Oldřichov u České Lípy (1920-1938).

Jarolímková, J. Sovadina, M. Školní kroniky na okrese Česká Lípa. In *Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska*. Česká Lípa, Vlastivědný spolek Českolipska, Státní archiv Česká Lípa a Okresní vlastivědné muzeum, 2003, s.367.

Kronika české státní obecné školy Bezděz (1926-1938).

Kronika české státní obecné a měšťanské školy Cvikov (1922-1938).

Kronika české státní obecné a měšťanské školy Doksy (1919-1938).

Kronika české státní obecné školy Jablonec u Mimoně (1935-1936).

Kronika české státní obecné školy Jablonné v Podještědí (1921-1938).

Kronika české státní obecné a měšťanské školy Kamenický Šenov (1927-1931).

Kronika české státní obecné a měšťanské školy Nový Bor (1922-1929).

Kronika české státní obecné školy Oldřichov u České Lípy (1919-1938).

Kronika české státní obecné školy Skalice (1923-1938).

Kronika české státní obecné školy Stráž pod Ralskem (1923-1927).

Kronika české státní obecné školy Vrchbělá (1920-1937).

Kronika české státní obecné školy Zahrádky (1921-1937).

Kronika české státní obecné školy Zákupy (1919-1938).

MORKES, F. Program českého učitelstva. *Učitelské noviny*, 2005, roč.108, č.11, s. 18-19.

Normálie Inspektorátu českých státních menšinových škol se sídlem v České Lípě, 1937.

Oběžníky Inspektorátu českých státních menšinových škol se sídlem v České Lípě 1926-1935.

Oběžníky Inspektorátu českých státních menšinových škol se sídlem v Ústí nad Labem, 1927-1937.

OTŠENÁŠEK, J. Národnostní vývoj dnešního okresu Česká Lípa v letech 1921-1930. *Český lid*, 2000, roč. 87, č.4, s.351-355.

SMEJKAL, L. Školským výročím. *Českolipský deník*, 2000, roč. 8, č.208, s.9.

SMEJKAL, L. Domov zvaný českolipsko. *Nástup*, 1990, roč.40, č.31, s.3.

SVOBODOVÁ, H. Úvodní slovo ředitelky. In *Školní almanach*, Kamenický Šenov, Základní škola Kamenický Šenov, 2001.

Školství českolipského okresu č. 1,2,3. Inventář fondů škol a školských zařízení. Okresní archiv Česká Lípa.

ŠŤASTNÝ, J. 50 let české školy v Mimoni. *Nástup*, 1969, roč. 19, č. 46, s.3.

TRAPL, M. *České národní aktivity v pohraničních oblastech první československé republiky*. Šenov u Ostravy, Tilia, 2003.

Věstník ministerstva školství a národní osvěty, ročník XV., 1933. Praha, Státní nakladatelství, 1933.

Životy – osudy – portréty: Václav Rückl, učitel. Vladislav Jindra. *Novoborský měsíčník*, 2002, č.1, s.14-16.